

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi
İlâhiyat Fakültesi Dergisi
The University of Kahramanmaraş Sütçü İmam
Review of The Faculty of Theology
ISSN-1304-4524 e-ISSN-2651-2637

Sünnî Şîî Siyasî Mücadelesinde İbn Abbâs'a
Dayandırılan Rivâyetler

Narrations Based on Ibn Abbâs in The Sunni-Shia Political Struggle

Yazar / Author

Veli ABA

Doç. Dr., Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Temel İslam Bilimleri Bölümü Hadis Anabilim Dalı
Kahramanmaraş / TÜRKİYE

vaba75@hotmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-4558-038X>

Makale Türü/ Article Types: Araştırma Makalesi /Research Article

Makale Geliş Tarihi/ Date of Receipt: 15/03/2024

Makale Kabul Tarihi / Date of Acceptance: 02/05/2024

Makale Yayın Tarihi: 30/06/2024

Yayın Sezonu/Pub Date Season: Haziran/ June

Yıl/Year: 22 Sayı/Issue: 43 Sayfa /Page: 1-26

Atıf/Citation: Aba, Veli. "Sünnî Şîî Siyasî Mücadelesinde İbn Abbâs'a Dayandırılan Rivâyetler". *KSÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi* 43 (Haziran 2024), 1-26.

<https://doi.org/10.35209/ksuifd.1453453>

- Bu makale iThenticate programında taranmış ve intihal içermediği tespit edilmiştir.

SÜNNÎ Şİİ SİYASÎ MÜCADELESİNDE İBN ABBÂS'A DAYANDIRILAN RİVÂYETLER

Öz

İbn Abbâs birçok yönüyle İslâm kültür tarihinde dikkat çeken bir sahâbîdir. Hz. Peygamber'in vefatından sonra baş gösteren devlet yöneticisinin kim olacağı tartışmalarında Hz. Ali her zaman gündem olmuştur. Daha sonra artarak devam eden iktidar mücadelesinde her grup özellikle Kur'ân ayetleri ve hadisleri/rivayetleri esas alarak devleti yönetmeye kendilerinin layık olduğu savını ileri sürmüştür. Tarihi süreçte Sünnî ve Şîî gruplar farklı birçok delille devlet başkanı konusunda karşı karşıya gelmiş ve özellikle Şîa tarafından Hz. Peygamber'e akraba olanların söz ve eylemlerine ayrı bir önem verilmiştir. Bu çerçevede İbn Abbâs da naklettiği hadisler ve rivâyetler konusunda her iki kesim tarafından referans alınmıştır. Bu çalışmada siyasi ve mezhep çekişmesi temelinde Ehl-i sünnet ile Şîî bloğunun İbn Abbâs'ı, ailesini ve onun naklettiği hadis ve rivâyetleri esas alma sıklıkları incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Hadis, İbn Abbâs, Sünnî, Şîî, İmâmet

Narrations Based On Ibn Abbâs In The Sunni-Shia Political Struggle

Abstract

Ibn Abbas is a notable companion in Islamic cultural history in many respects. Discussions about who would be the leader of the state after the passing of the Prophet Muhammad have always revolved around Hz. Ali. In the subsequent power struggles, each group, particularly relying on Quranic verses and hadiths/narrations, claimed that they were worthy of governing the state. Throughout history, Sunni and Shiite groups have come face to face with many different proofs regarding the issue of the head of the state, and especially within the Shia, special importance has been given to the words and actions of those related to the Prophet Muhammad. In this context, Ibn Abbas has been referenced by both sides for the hadiths and narrations he conveyed. In this study, the frequencies of reference to Ibn Abbas, his family, and the hadiths and narrations he conveyed by the Sunni and Shiite blocs will be examined based on political and sectarian disputes.

Keywords: Hadith, Ibn Abbas, Sunni, Shia, Imamat

Giriş

Tarihi süreçte farklı gruplar varlıklarını sürdürme politikalarını karşıt grubu karalama, müntesiplerini canlı tutma, kökenlerini oldukça geriye götürme vb. birçok değişik sebeplere dayandırarak rivayetler üretmeye gayret etmişlerdir. "Hadis rivayetinin hicrî ilk üç asırdaki tarihi incelenirken dikkate alınması gereken en önemli hususlardan biri hiç şüphesiz farklı dinî grupların sahip olduğu inanışların hadis rivayetlerine ne oranda ve hangi şekillerde etki ettiği-dir..."¹ Araştırmamızın konusunu teşkil eden Abdullah b. Abbâs (ö. 68/687-88) da bu rivayetlerden birisidir. Bu doğrultuda araştırmanın ana temasını Sünnî ve Şîa bloğunun oluşum sürecinde İbn Abbâs ve ailesinin etrafında şekillenen olaylarla, ona nispet edilen rivayetler oluşturmaktadır. İbn Abbâs'ın muksirûndan oluşu, birçok farklı ve karşıt düşünce ekolü tarafından şahsına, naklettiği rivâyetlere ve görüşlerine itibar edilmesi, Hz. Peygamber'e hem sıhri hem de manevi yakınlığı gibi temel sebepler bizi böyle bir araştırmaya sevk etmiştir. Buna bağlı olarak İbn Abbâs'ın Sünnî ve Şîî İslam geleneğinde mazhar olduğu özelliklerin hadis rivâyetiyle ilişkilendirilmesi bu araştırmanın temel amaçlarından biridir.

Çalışmada ele alınacak örnekler öncelikle Sünnî ve Şîa arasında tartışma konusu olmuş rivayetlerden oluşturulacaktır. Senedi ya da olay örgüsünde İbn Abbâs ve ailesinin yer aldığı Sünnî kökenli hadis kitaplarındaki bir rivayetın Şîa kökenli hadis kitaplarındaki karşılığı ele alınırken aynı zamanda Şîa kökenli bir hadis kitabındaki rivâyetin karşılığı da Sünnî kökenli hadis kitabında aranacaktır. Her iki blokta da literatür taraması belli bir asır ve tür üzerinden yapıl-

¹ Muhammed Enes Topgöl, "Sünnî-Şîî İkilemine Farklı Bir Bakış: Yeniden İnşa Edilen Hadis Bağlıları", *İslam Araştırmaları Dergisi* 41 (Ocak 2019), 46.

mayacaktır. Söz konusu rivayet taraması güvenilir kaynaklarla birlikte zayıf ve uydurma rivayetleri ihtiva eden kaynaklar da esas alınarak yerine getirilecektir. Böylece iki grup arasındaki rivayet benzerlikleri ve farklılıkları, aynı konuyu muhteva bir rivayetin değişkenliği, varsa vürut sebebi gibi bir rivayeti doğru anlama ve yorumlamayı kuşatan diğer etkenler tetkik edilecektir. Buna ilaveten çalışmanın da hacmine uygun olacağı düşüncesiyle çok sayıdaki rivayetleri tek tek nakletmekten ziyade temsil niteliği sağlam birkaç örnek üzerinden hareket edilerek bir sonuca varılmaya çalışılacaktır.

1. İbn Abbâs'ın Hayatına Genel Bakış

Daha çok Abdullah b. Abbâs olarak da bilinen İbn Abbâs Hz. Peygamber'e farklı birçok özellikleriyle yakın olan önemli bir simadır. Babası Hz. Abbâs, Hz. Peygamber'in amcasıdır. Hz. Peygamber'i korumuş, Hz. Peygamber de birçok defa Hz. Abbâs'ın (ra) fedakarlıklarını unutmuyarak ona olan vefâsını göstermiştir.² Kaynaklarda Hz. Peygamber'in Abbâs (ra) için "İnsanın amcası babası gibidir"³ dediği yer almaktadır.

İbn Abbâs'ın annesi Lubâbe binti'l-Hâris (rah)'dir. Bu kadın sahâbi Hz. Hatîce (rah) anemizden sonra ikinci Müslüman olan kişidir.⁴ İbn Abbâs'ın Hicret'ten üç yıl önce Şî'bu Benî Hâşim'de (Hâşimoğulları Mahallesi) doğduğu belirtilmektedir.⁵ İbn Abbâs, soyunun devamı olan Abbâsoğulları'na istinâden Ebu'l-Abbâs, Abbâsî halîfelerinin onun soyundan gelmesi sebebiyle de Ebu'l-Hulefâ olarak tanınmış.⁶ Bunların yanında Bahr (Deniz)⁷, Hıbrü'l-Ümme (Ümmetin Âlimi), Fakîhu'l-Asr (Asrının Fakîhi), İmâmu't-Tefsîr (Tefsîr'de İmâm), Tercümanu'l-Kur'ân (Kur'ân'ın tercümânı)⁸ ona verilen lakaplardan bazılarıdır.

İbn Abbâs'ın Mekke'de cereyan eden birçok olaya şahitlik etmiştir. İslâm'ın insanlara gizli gizli tebliğ edildiği sıkıntılı, Müslümanların tecride uğradığı dönemlere İbn Abbâs'ın şâhid olduğu kaynaklardan açıkça anlaşılmaktadır.⁹

İbn Abbâs'ın Hz. Peygamber vefât ettiği henüz 13 yaşlarında olduğu anlaşılmaktadır. Daha çok ilmiyle şöhret bulan İbn Abbâs ilk üç halîfe döneminde siyasî kişiliğiyle de yavaş yavaş kendini göstermesine rağmen İbn Abbâs'ın katıldığı savaşlarda aktif bir rol almadığı kaynaklardan anlaşılmaktadır.¹⁰ Bazı fetih hareketlerinde bulunup, Cemel (36/656) ve Sıffîn savaşlarında (37/657) safını belli etse de savaşçı bir asker vasfını İbn Abbâs'ta görmemekteyiz.¹¹

² Ebû Ömer Yûsuf b. Abdillâh el-Kurtubî, *el-İstîâb fî Ma'rifeti'l-Ashâb*, thk. Ali Muhammed el-Becâvî (Beyrut: Dâru'l-Cil, 1412), 2/810-813; Ebû'l-Muzaffer Şemsüddîn Yûsuf b. Kızıoğlu et-Türkî Sıbt İbnü'l-Cevzî, *Mir'âtü'z-Zamân fî Tevârîhi'l-A'yân*, thk. Muhammed Berakât vd. (Dimeşk: Dâru'r-Risâleti'l-Âlemiyye, 1434/2013), 4/514.

³ Ebû'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî, *Sahîh*, thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî (Beyrut: Dâru Tûrâsi'l-Arabî, 1955), "Zekat", 11.

⁴ İbn Abdilberr, *el-İstîâb*, 4/1908; Muhammed Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, çev. Salih Tuğ (İstanbul: İrfan Yayınları, 1991), 1/169.

⁵ Şihâbüddîn Ebû Abdillâh Yâkût b. Abdillâh el-Hamevî *Mu'cemu'l-Buldân* (Beyrut: Dâru Sâdır, 1995,) 3/347.

⁶ Ebû Yûsuf Ya'kub b. Süfyân b. Cüvvân (Cüvân) el-Fesevî, *el-Ma'rife ve' t- târîh (Târîh)*, thk. Ekrem Ziyâ el-Ömerî (Beyrût: Müessesetü'r-Risâle, 1401/1981), 1/495; Ebu'l-Fidâ İsmâil b. Ömer b. Kesîr el-Kureşî, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, thk. Ali Şeyrî (Beyrut: Dâru İhyâi't- Tûrâsi'l-Arabî, 1408/1988), 8/325.

⁷ Ebû Abdillâh Muhammed İbn Sa'd, *et-Tabakâtu'l-Kübrâ*, thk. İhsân Abbâs (Beyrut: Dâru Sâdır, 1968), 2/366.

⁸ Fesevî, *el-Ma'rife ve' t-târîh*, 1/95; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 8/325.

⁹ Muhammed b. Yesâr İbn İshâk, *Kitâbü'l-Meğâzî (Sîretü İbn İshâk)*, thk. Süheyl Zekkâr (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1398/1978), 1/192, 193.

¹⁰ Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân ez-Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ* (Kahire: Dâru'l-Hadîs, 1427/2006), 4/382.

¹¹ Ebû'l-Kâsım Müsnidü'd-dünyâ Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb et-Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebîr*, thk. Hamdî b. Abdülmeccid es-Selefi (Kahire: Mektebetü İbn Teymiyye, 1415/1994), 10/257; Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed İbnü'l-Esir,

Hız. Peygamber zamanında yaşının çok küçük olması nedeniyle İbn Abbâs'ın önemli bir devlet görevi aldığı söylenemez. Fakat Hız. Peygamber'in İbn Abbâs hakkındaki kanaatleri, ona yaptığı duâsı ve bazı olaylarda onu yanından ayırmamasının bir sebebi ve hikmeti olsa gerektir.¹² İbn Abbâs'ın ilmî kişiliğinin Hız. Peygamber'in kendisine yaptığı duayla başladığına işaret eden rivayetler mevcuttur.¹³

İbn Abbâs özellikle tefsîr ve hadis ilminde ön plana çıkmaktadır.¹⁴ İbn Abbâs 1660 adetle en fazla hadîs rivâyet eden (muksirûn) sahâbîlerden biri olarak tanınmaktadır.¹⁵ Onun hem tefsîr hem de hadisteki yetkinliği doğal olarak fıkıh ilmine de yansımıştır.¹⁶

Daha önce de zikredildiği gibi İbn Abbâs daha çok ilmî yönüyle ön plana çıkmıştır. Fakat daha çocuk yaşta karşılaşmış olduğu bir takım siyasi ve sosyal olaylar onu kimi zaman kendi iradesiyle kimi zaman zorunluluktan dolayı siyasi olaylar içine çekmiştir. Hız. Ömer'in halifeliliğinden itibaren zaman zaman farklı nedenlerden dolayı devlet görevlerine de getirilmiştir.¹⁷

Hız. Osman'ın şehit edilmesinden sonra İbn Abbâs ve bazı sahâbîler halife olarak Hız. Ali'ye biat etmişlerdir.¹⁸ Akralılık bağının da etkisiyle İbn Abbâs halife Hız. Ali'nin özellikle ilk zamanlarında çokça danıştığı, bir sahâbîydi.¹⁹ İbn Abbâs'ın, halifelik seçiminde ve devlet işlerini kimin yürüteceğiyle ilgili bir kısım uygulamalarda Hız. Ali ve oğulları; Hız. Hassan ile Hız. Hüseyin'i desteklediği kaynaklarda açıkça yer almaktadır. ²⁰ Hız. Ali'nin şehit edilmesinden sonra Muâviye'nin halifeliğine ve sonra da Muâviye'nin oğlu Yezîd'in de halifeliğine karşı çıkmış fakat bunu sertlik yanlısı bir refleksle değil de ağır ithamlarla ortaya koymuştur. Zaman zaman halifeliğine karşı çıktığı devlet yöneticilerini sert biçimde eleştirmiştir.²¹ Farklı görüşler olmakla birlikte İbn Abbâs çoğunluğun görüşüne göre, Hicri 68 Milâdî 687/688 yılında 71/72 yaşlarında Tâif'de vefât etmiştir.²²

2. Sünnî ve Şîa Bloğunu Meydana Getiren Bazı Siyâsî ve İdeolojik Mücadeleler

Genelde ihtilaflara dayanan Sünnîlik ile Şîilik arasındaki ilişkiler, diğer İslam mezhepleri arasındaki ilişkilere göre ayrı bir yere sahiptir. Sünnîlik ya da Ehl-i Sünnet "Hız. Peygamber ile

el-Kâmil fi't-Târîh (Beyrut: Dâru'l-Kitâbî'l-Arabî, 1417/1997), 2/540-544; Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân ez-Zehabî, *Târîhu'l-İslâm ve Vefeyâtü'l-Meşâhiri ve'l-A'lâm*, thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf (b.y.: Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, 2003), 3/485.

¹² Ahmed b. Yahyâ b. Câbir Belâzürî, *Ensâbu'l-Eşraf*, thk. Süheyl Zekkâr - Riyâd Zirikî thk. Muhammed Hamîdullah (Mısır: Dâru'l-Meârif, ts. -Dâru'l-Fikr, Beyrut 1417/1996), 4/2-5.

¹³ İbn Sa'd, *Tabakât*, 2/365, 368.

¹⁴ Fesevî, *el-Ma'rife ve't-târîh*, 1/495; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 8/325.

¹⁵ Mücteba Uğur, *Ansiklopedik Hadis Terimleri Sözlüğü* (Ankara: Diyanet Vakfı Yayınları, 1996), 268.

¹⁶ İbn Sa'd, *Tabakât*, 2/366, 370.

¹⁷ Bunlardan bazıları için bk. İbn Abdilberr, *el-İstîâb*, 3/935; Selâhuddîn Halîl b. Aybek es-Safedî, *el-Vâfi bi'l-Vefeyât*, thk. Ahmed Arnaûd/Türkî Mustafa (Beyrût: Daru'l-İhyai Tûrâsî'l-Arabî, 1420/2000), 17/122; Ebu'l-Fadl Ahmed b. Ali b. Muhammed el-Askalanî İbn Hacer, *el-İsâbe fi Temyîzi's-Sahâbe*, thk. Âdil Ahmed Abdülmevcûd-Ali Muhammed Muavviz (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1415), 4/12.

¹⁸ Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr Taberî, *Târîhu'l-Ümem ve'l-Mülûk (Târîhu't-Taberî)* (Beyrut: Dâru't-Türâs, 1387), 4/427.

¹⁹ Ebû Hafs Zeynüddîn Ömer b. el-Muzaffer b. Ömer el-Bekr İbnu'l-Verdî, *Târîhu İbni'l-Verdî* (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1417/1996), 1/147.

²⁰ Ebû Ömer Şihâbüddîn Ahmed b. Muhammed b. Abdurabbih b. Habîb, *Ikdu'l-Ferîd* (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1404), 4/98, 99.

²¹ Belâzürî, *Ensâb*, 4/301-303; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 8/150; İbn Abdurabbih, *Ikdu'l-ferîd*, 4/98, 99.

²² İbn Hacer el-Askalanî, *el-İsâbe*, 4/131.

ashap cemaatinin dinin temel konularında takip ettikleri yolu benimseyenler"²³ diye tarif edilse de ilerleyen zamanda siyasî mücadelelerden kaynaklanan bir yapı olarak Şîî bloğunun karşısında yer alan ve içerisinde farklı mezhep ve ekolleri barındıran bir kitle olarak da tanınmıştır. Şîa ya da Şîilik ise Rasûlüllah'ın vefatının ardından devlet başkanlığının Hz. Ali'ye ve onun evlâdından belli kimselere intikal etmesi gerektiğini savunan grupları ifade eder.²⁴

Henüz Hz. Peygamber hayatta iken dahi imâmet, velâyet ve faziletle ilgili onun bazı söz ve davranışları ashâb tarafından tartışma konusu olmuştur. Bazen Hz. Peygamber'in sözleri ve davranışlarıyla kimi kastettiğini açıkça ortaya koymaması, kastettiği sahâbîyi açıkça söylese ya da işaret etse de mananın ve fiilin çok açık olmaması ya da yoruma dayalı olması sonraki dönemlerde birçok ihtilafa neden olmuştur. Gadîr-i Hum Hadisesi (18 Zilhicce 10 / 17 Mart 632) ile Kırtas Hadisesi bunların başında gelmektedir. Tabii ki Hz. Peygamber'den sonra Sakîfetü Benî Sâide olayı, Cemel ve Siffin Savaşları, Kerbela Olayı (10 Muharrem 61 / 10 Ekim 680) geriye dönük olarak Hz. Peygamber'in söz ve fiillerinden delillerin arandığı Sünnî ve Şîî bloğunun oluşumuna etki eden belli başlı hadiselerdir.

3. Sünnî Hadis Kaynaklarında İbn Abbâs

Bu başlık altında Sünnîlerce itibar edilen hadis ricaliyle ilgili eserlerde İbn Abbâs'ın biyografisine yer verilecektir. Tabii ki tasnif amacı ve yöntemi farklı özelliklere sahip literatür taranırken konunun amacına uygun bölümlerde İbn Abbâs rivâyetleri ayrı bir ehemmiyet arz etmektedir. Bu yüzden Sünnî kökenli muteber hadis eserlerinin fazâilü's-sahabe bölümü yoğunlaşma noktası olmalıdır. Hatta araştırma içinde bu kısım müstakil bir başlık altında incelenmeyi dahi hak etmektedir. Elbette ki Sünnî hadis edebiyatı içindeki bir kitap ya da bunun bir bölümünde Sünnî bloğun lehine veya aleyhine veyahut da her ikisi kapsamında hadisler/rivâyetler bulunabilir. Burada önemli olan husus var olan rivâyetlerin ağırlığının hangi yönde olduğudur. Bunun için bir veya birkaç istisna rivâyetler dikkate alınıp tetkik edilse de sırf buna göre sonuç çıkarma yoluna gidilmeyecektir. Gerek bu kısımda gerekse ileride Şîa bloğunun temel aldığı hadisler/rivâyetler ele alınırken hadislerin/rivâyetlerin sıhhatine yönelik ayrıntılara girilemeyecektir. Çünkü bu araştırma konuyla ilgili hadislerin sıhhatini belirlemeye yönelik değildir. Ele alınacak olan hadisler/rivâyetler ayrı bir araştırmanın konusu olacak kadar geniş ve ayrıntılı tetkiki gerektirir.

3.1. Sünnî Ricâl Edebiyatında İbn Abbâs

İbn Abbâs'ın biyografisi ricâl edebiyatı içinde farklı özelliklerde tasnif edilmiş eserlere müracaat edilerek doğru bir şekilde anlaşılabilir. Fakat bu konuda çok fazla eser bulunduğundan herbirine tek tek yer vermek araştırmanın hacmini bir hayli aşacaktır. Bu yüzden İbn Abbâs'ın biyografisiyle ilgili genelde satır aralarındaki bilgilerden ziyade temel başlık altında ele alınan biyografisine yer verilecek. Sünnî düşüncenin sahâbe anlayışında sahâbeyi cerhetme hususu Şîa'dan farklı olduğundan bu başlık altında İbn Abbâs'ın biyografisine geniş yer verilmeyecektir. Çünkü sünnî anlayışa göre bütün sahâbe udûldür.

Hz. Peygamber'in hayatı ile birlikte Sahâbe hayatına da yer veren İbn Sa'd'ın *Tabakât*'ına bakıldığında İbn Abbâs'ın biyografisine Hz. Peygamber'in İbn Abbâs'a yaptığı dualarla başladığı ve onun ilmî derinliği hakkındaki nakillerle bitirdiği görülür. Fakat onun doğumu, ölümü gibi

²³ Yusuf Şevki Yavuz, "Ehl-i Sünnet", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 1994), 10/525.

²⁴ Mustafa Öz, "Şîa", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV İslâm Ansiklopedisi, 2010), 39/111.

bilgiler yer almamaktadır. Bunun yanında yine İbn Abbâs'ın şahit olduğu siyâsi iktidar mücadelelerine ve onun tavrına burada yer verilmemiştir.²⁵

Ebû Nuaym'ın *Ma'rifü's-Sahâbe* adlı eserinde ise İbn Abbâs'ın isminden başlayıp hemen ardından ilmi derinliğinden, diğer bazı özelliklerinden, ölüm tarihi ve öldükten sonra hakkında söylenenlerden bahsedilmektedir. Daha sonra onun hakkındaki nakillere yer verilmiştir. Devamında İbn Abbâs'ın Hz. Peygamber ile geçirdiği günlerden, Hz. Peygamber'in ona yaptığı dualardan, Hz. Peygamber öldüğünde İbn Abbâs'ın 15 yaşında olduğu, doğum yeri ve zamanı, ölüm zamanı ve Tâif'te öldüğü ve onun cenâzesi hakkında bilgiler yer almaktadır.²⁶ Daha sonra Muaviye ve Hz. Hasan olayı anlatılıp kısa bir şekilde Muaviye hakkında İbn Abbâs'ın olumsuz görüşleri verilmiştir. Buna ilaveten İbn Abbâs'ın kendisi hakkında kötü söz söyleyen birine kendinde bulunan üç özellik olduğunu haber vererek susturmaya çalıştığı rivayetine yer verilmiştir.²⁷ Biyografinin sonunda İbn Abbâs'ın bazı özelliklerinden bahsedilmektedir.²⁸

İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe* adlı eserinde klasik anlatımlarda olduğu gibi İbn Abbâs'ın isminden, ailesinden, doğumundan, özelliklerinden bahsedip daha sonra İbn Abbâs'ın dilinden Hz. Peygamber'in onun hakkındaki duası, devamında rivayetler doğrultusunda İbn Abbâs'ın ilmi övülmektedir. Biyografide Hz. Ali'nin hilafeti zamanında onu görevlendirdiği, onunla Sıffin Savaşına katıldığı ve Hz. Ali şehit edildikten sonra İbn Abbâs'ın durumuna kısaca değiniliyor. Sonra İbn Abbâs'ın Hz. Peygamber başta olmak üzere kimlerden rivayette bulunduğu, kimlerin ondan rivayette bulunduğu tek tek sayılmaktadır. Devamında İbn Abbâs'ın Hz. Ali sonrası karşılaşmış olduğu siyasi olaylar hakkında bahsedilip kimlerden yana tavır takındığı nakledilip onun ölümü hakkında bilgi verilmektedir.²⁹

İbn Hacer, *el-İsâbe* adlı eserinde İbn Abbâs hakkında klasik bir tanıtım yaptıktan sonra onun Allah Rasûlü ile geçirdiği günlerden kesitlere ve ona yaptığı bazı dualara yer veriyor. Eserde muhaddislerin ve tarihçilerin dilinden İbn Abbâs'ın bazı üstün özellikleri uzunca anlatılmaktadır. Bunun yanında Hz. Osman ve Hz. Ali'nin hilafetleri zamanında İbn Abbâs'ın aldığı görevlerden bahsedilip sonra da ölümü hakkında bilgilere yer verilmiştir.³⁰

3.2. Sünnî Kökenli Muteber Hadis Kaynaklarında İbn Abbâs

Bu başlık altında Sünnî ve Şîa bloğunun etrafında şekillendiği ve İslâm kültür tarihinde iki farklı bloğun temel argüman olarak kullanmasına uygun olabilecek İbn Abbâs'ın nalettiği hadisler esas alınacaktır. Muteber hadis kaynaklarından kastedilen ise daha çok *Kütüb-i Sitte* kapsamında yer alan eserlerdir. Bu yüzden Sünnî merkezli farklı mezhep ve ekoller tarafından kabul gören hadisler dikkate alınacaktır.

3.2.1. Akrabalık bağı ve ehl-i beyt konulu rivâyetler:

Bilindiği üzere tarihi süreçte farklı olaylar çerçevesinde Allah Rasûlü'ne akraba ya da Ehl-i beytten olmak, bu iddiada bulunanlar veya onları destekleyenler tarafından kimi zaman bir

²⁵ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, 2/365-373.

²⁶ Ebû Nuaym el-İsbehâni, *Ma'rifü's-Sahâbe*, thk. Âdil b. Yusuf el-Uzâzî (Riyâd: Dâru'l-vatan, 1414/1998), 3/1699-1704.

²⁷ Ebû Nuaym el-İsbehâni, *Ma'rifü's-Sahâbe*, 3/1704.

²⁸ Ebû Nuaym el-İsbehâni, *Ma'rifü's-Sahâbe*, 3/1705.

²⁹ Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed İbnu'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe fî ma'rifeti's-sahâbe*, thk. Ali Muvahhid Muavvıd/Adil Ahmed Abdü'l-mevcûd (b.y.: Dâru'l-kütübî'l-ilmîyye, 1405/1994), 3/291.

³⁰ İbn Hacer, *el-İsâbe*, 4/121-131.

övgü sebebi sayılırken kimi zaman farklı bir talep kanalı olarak görülmüştür. Çalışmanın bu kısmında Allah Rasûlü'ne akraba ya da onun Ehl-i beytinden olmakla ilgili senedinde veya konusunda İbn Abbâs'ın yer aldığı hadisler ele alınacaktır.

Konuyla ilgili hadislerden bir tanesi şu şekildedir: İbn Abbâs'a "...De ki: "Sizden akrabalık sevgisinden başka bir karşılık istemiyorum..." ayeti³¹ hakkında sorulduğunda İbn Abbâs, "Kureyşten hiçbir boy yoktur ki, onda Peygamber'e (sav) soy bakımından bir yakınlık olmasın..."³² şeklinde cevap vermiş devamında da "Bunun için kendisi üzerine "Ey Kureyş, benimle aranızdaki hısımlığı gözetmenizi istiyorum" mealindeki eş-Şûrâ: 23. âyeti indi, şeklinde açıklamada bulunmuştur. Bu rivâyetin senedinde İbn Abbâs yer almakla birlikte konu da direkt İbn Abbas ile ilgilidir.

Diğer bir hadis de şu şekildedir: İbn Abbâs'a (ra): "Sen Peygamberle berabere bayram namazında hazır bulundun mu? diye soruldu. İbn Abbâs cevaben şöyle dedi: Evet, bulundum. O'na olan yakınlığım olmasa idi, küçüklüğümden dolayı orada hazır bulunamayacaktım..."³³ İbn Abbâs'ın "yakınlığım" sözünden maksadının Hz. Peygamber'e akraba olması olduğu anlaşılmaktadır.

Ehl-i beyt'in kimler olduğuyla ilgili bir hadiste de Zeyd b. Erkam'dan naklen Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "...Size iki ağır yük/sorumluluk bırakıyorum. Bunların birincisi, içinde, doğru yol ve nur bulunan Allah'ın Kitabı'dır. Kitâbullah'ı alın ve ona sarılın..." Bir de Ehl-i beytimi bırakıyorum... Husayn ona (Zeyd'e): Onun Ehl-i beyti kimlerdir yâ Zeyd? Kadınları Ehl-i beytinden değil midir? diye sordu. Zeyd: Kadınları Ehl-i beytindedir. Lâkin onun Ehl-i beyti ondan sonra kendilerine sadaka düşmeyenlerdir, cevâbını verdi. Husayn: Onlar kimdir? diye sordu. Zeyd: Onlar; Ali ailesi, Akîl ailesi, Ca'fer ailesi ve Abbâs ailesidir, dedi..."³⁴

3.2.2. İbn Abbâs'ın bazı üstünlüklerine ve faziletlerine delâlet eden hadisler:

İbn Abbâs gerek Hz. Peygamber'e akraba olma gerekse ilmî ve siyâsi kariyeri bakımından farklı kesimlerin dikkatini çekmiş ve bu kesimler tarafından otoritesinden daima faylanmak istenilmiş bir sahâbidir. Buhârî *Sahîh*'inde İbn Abbâs'la ilgili özel bir bâb başlığı açmış ve burada onun ilmi ile ilgili rivayetlere yer vermiştir. Bu hadislerden biri şu şekildedir: İbn Abbâs'dan: "Peygamber (sav) beni bağrına bastı ve "اللَّهُمَّ عَلِّمَهُ الْحِكْمَةَ" "Yâ Allah, buna hikmeti öğret" diye duâ etti."³⁵

Yine İbn Abbâs'tan gelen başka bir nakilde Hz. Peygamber'in kendisine "Allah'ım buna Kitâb ilmini öğret" şeklinde dua ettiği yer almaktadır.³⁶ Bu hadisi de yine Buhârî özel bir bâb başlığı altında zikretmektedir. Buhârî başka bölümler altında da İbn Abbâs ile ilgili hadislere yer vermiştir. Bunlardan biri Hz. Ömer'in İbn Abbâs'a olan yakınlığının Abdurrahman b. Avf tarafından gündeme getirilmesi neticesinde Hz. Ömer'in Nasr Sûresi birinci ayeti hakkında İbn Abbâs'a soru sorarak onun ilmî düzeyini ortaya koymak istemesidir.³⁷

³¹ eş-Şûrâ 42/23.

³² Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm el-Buhârî, *el-Câmiu's-sahîh*, "Menâkıb", 1 (No. 3306); "Tefsîr", 305 (No. 4541); Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 3/468 (No. 2024).

³³ Buhârî, "İydeyn", 18 (No. 934); "İtisâm", 16 (No. 6894)

³⁴ Müslim, "Fedâilü's-sahâbe", 36; Orhan Yılmaz, "Tathir Ayeti ve Rivayetler Bağlamında Ehl-i Beyt Kavramının Kapsamı", *Gümüşhane İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2/4 (Temmuz 2013), 65-74.

³⁵ Buhârî, "Fedâilü's-sahâbe", 24 (No. 3546).

³⁶ Buhârî, "İlim", 17 (No. 75).

³⁷ Buhârî, "Menâkıb", 22 (No. 3428); "Meğâzî", 78 (No. 4167); Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Sevre (Yezîd) et-Tirmizî, *el-*

İbn Abbâs daha çok ilmî yönüyle bilinmesine rağmen tarihi süreçte zaman zaman siyâsi olaylara da dahil olmuştur. Hz. Ali ile Muâviye'nin karşı karşıya geldiği iktidar mücadelesinde Hz. Ali tarafını seçmiştir. Buna rağmen Muâviye hakkında olumlu söz ve eylemlerde de bulunmuştur. İbn Abbâs'ın objektifliğine delâlet eden bu hadislerden biri şu şekildedir.

Yine Hz. Ali ile Hz. Âişe arasında geçen iktidar ihtilafına ve İbn Abbâs'ın Hz. Ali tarafında olmasına rağmen Hz. Âişe'nin hastalığı zamanında kendisine Rasûlullah ve babası Ebû Bekr gibi cennete gideceğini söylemesi³⁸ onun objektifliğini ortaya koymaktadır. Fakat bunun aksine Şîa'nın siyâsî tartışmalarda Sünnî kesime karşı delil olarak kullanabileceği farklı hadisler de bulunmaktadır.³⁹

3.2.3. Hz. Ali ve Muâviye hakkında bazı hadisler:

Sünnî kökenli muteber hadis kitaplarında tetkike muhtaç en önemli hususlardan biri de Hz. Ali ve Muaviye hakkında yer alan hadislerdir. Muksirûndan olması ve hadis ilminde otorite olarak kabul edilmesi ayrıca diğer farklı bazı özellikleri de göz önüne alındığında İbn Abbâs'ın bu iki sahâbi hakkında naklettikleri önem arz etmektedir. Konuyla direkt ilgisi olduğu düşünülen bazı hadisleri vererek meseleyi açıklığa kavuşturmaya çalışacağız.

İbn Abbâs'tan (ra): "Peygamber (sav), Ali'nin kapısından başka mescide açılan kapıların kapatılmasını emretti."⁴⁰ Aynı rivâyet Hz. Ebû Bekr hakkında nakledilmiştir. Buhârî *Sahîh*'inde "Allah Rasûlü'nün Ebû Bekr'in kapısı hariç kapıların kapatılmasını emretti." bab başlığını verdikten sonra peşinden bu hadisi İbn Abbâs'ın naklettiğini zikretmiştir. Devamında da söz konusu hadisi başka bir senetle vermiştir.⁴¹ Aynı hadis Hz. Âişe kanalıyla da gelmiştir.⁴²

Aynı rivâyetin hem Hz. Ali hem de Hz. Ebû Bekr hakkında nakledilmesi ve bunların senesinde hilâfet meselesinde farklı grupların yanında yer almış sahâbîlerin olması akıllara bazı soruları getirmektedir. Buna ilâveten *Kütüb-i Sitte* kapsamında yer alan eserlerde Hz. Ali ile ilgili rivâyet tek bir musannifin eserinde yer alırken Hz. Ebû Bekr ile ilgili rivâyet daha fazla musannifin eserinde yer almaktadır. Bu bilgiler de göz önünde bulundurularak Hz. Ebû Bekr hakkında rivâyet edilen hadisin sıhhatli olduğu Hz. Ali hakkındaki rivâyetin ise özellikle senesinde Şîilikle itham edilen râvi dolayısıyla sahîh olmadığı iddia edilmiştir.⁴³ Fakat tarihi süreçte Mescid-i Nebvî'nin genişlemesi, tadilatı ve bunun gibi diğer bazı gelişmeler göz önünde bulundurulduğunda her iki sahâbe hakkında da bu istisnanın olabileceği ihtimali vardır. Yani Hz. Pegamber'in şartlara göre her iki sahâbîye söz konusu toleransı tanımış olması mümkün görünmektedir.

Bilindiği gibi Muâviye hem Hz. Ali ile hem onun oğulları ve yakınları ile hilâfet mücadelesine girmişti. Bunun yanında Muâviye'nin oğlu Yezîd'in de aynı şekilde Hz. Ali yakınlarıyla hilâfet mücadelesine girmesi ve tarihte hala hafızalarda tazeliğini koruyan acıların yaşanması Şîa taraftarlarını Muâviye ve onun soyundan gelenlere karşı sert bir muhâlefete sevk etmiştir. Bundan

Câmiu's-sahîh, thk. Ahmed Muhammed Şakir-Muhammed Fuâd Abdülbâkî vd. (Mısır: Mektebetü Mustafa el-Bâbî el-Halebî, 1395/1975), "Tefsîr", 90 (No. 3362).

³⁸ Buhârî, "Fedâilü's-sahâbe", 30 (No. 3560).

³⁹ Bunlardan bazıları: Buhârî, "Cihâd ve Siyer", 192 (No. 2916); Müslim, "Fedâilü's-sahâbe", 65.

⁴⁰ Tirmî, "Menâkıb", 75 (No. 3732)

⁴¹ Buhârî, "Fadlû's-sahâbe", 3 (No. 3454).

⁴² Tirmizî, "Menâkıb", 44 (No. 3678).

⁴³ Ebû'l-Hasen Nûrüddîn Alî b. Sultân Muhammed el-Kârî el-Herevî, *Mirkâtü'l-mefâtîh şerhu Mişkâtü'l-mesâbih* (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1422/2002), 3945.

dolayı Şîa kendilerine ait literatürde Muâviye ve Yezîd hakkında birçok olumsuz nakiller yer vermiştir.⁴⁴ Aynı rivâyetlerin Sünnî kesim tarafından güvenilir olarak kabul edilen bazı hadis eserlerinde de yer aldığı görülmektedir. Bu rivâyetlerden biri şu şekildedir: İbn Abbâs'ın anlatımına göre bir gün Hz. Peygamber, İbn Abbâs'a Muâviye'yi çağırmasını söyler. Muâviye de yemek yediğini belirtir. İbn Abbâs döner durumu Rasûlullâh'a haber verir. Hz. Peygamber bir kez daha çağırır fakat Muâviye yine gelmez ve İbn Abbâs, onun yemek yediğini tekrar Allah Rasûlü'ne bildirir. Üçüncü kez de gelmeyince Hz. Peygamber, Muâviye'ye hakkında "Allah onun karnını doyurmasını" şeklinde söylenir.⁴⁵

Tabii ki konuyla ilgili olarak İbn Abbâs'ın rivâyet ettiği ya da muhtevasında İbn Abbâs'ın da yer aldığı ve Sünnî kesimin itibar gösterdiği güvenilir hadis kaynaklarında geçen hadisler sadece burada verdiklerimizden ibaret değildir. Buraya bir kısmını aldığımız söz konusu hadisler yanında senedinde ya da muhtevasında İbn Abbas olmayan fakat Sünnîlerin muteber hadis eseri olarak kabul ettikleri bazı eserlerde Sünnî ve Şîa bloğunu karşı karşıya getiren hadisler de mevcuttur.⁴⁶

3.2.4. Sünnî Hadis Kaynaklarında İbn Abbâs'a İsnad Edilen Bazı Siyâsi Hadisler:

Güvenilir hadis eserleri referans alınarak tartışılacak olan bu kısımda muhtevası Sünnî ve Şîa bloğu tarafından delil olarak kullanılmaya uygun olabilecek bazı hadisler verilemeye çalışılacaktır. Verilen bir hadisin içeriği direkt siyâsi olabileceği gibi ağırlığı başka konu olmakla birlikte içeriğinde siyâset konusunun da yer aldığı hadisler de ele alınacaktır.

Tarih boyunca farklı branşlarda kaleme alınan eserlerin yazılış amaçlarının aynı olduğu söylenemez. Birçok sebep arasında devlet yöneticilerinin takdirini kazanmak amacıyla da eserler kaleme alanların olduğu bilinmektedir.⁴⁷ Dolayısıyla bu veya buna benzer amaçlarla kaleme alınan eserlerin güvenilirliği her zaman sorgulanmıştır. Bu sebeple dört halifeden sonra Emevîler ile Abbâsiler, Abbâsoğulları ile Alioğulları ayrıca Abbâsilerle Şîanın ve uzun zaman diliminde iktidar mücadelesinde bulunmuş diğer bazı blokların tartışmalarında ileri sürdükleri rivâyet temelli deliller dikkatle incelenmelidir. Çünkü farklı özelliklere sahip hadis literatürü kapsamındaki birçok eserde siyasi içeriği muhtevî rivâyetin olduğu muhakkaktır.

Kırtas hadisesi olarak meşhur olan bir hadis bu konuda verilebilecek örneklerden biridir. İbn Abbâs (ra) şöyle demiştir: Peygamber (sav)'in vefatı yaklaştığında, evde aralarında Ömer İbn Hattâb'ın da bulunduğu bazı adamlar varken, Rasûlullâh: "Hadi gelin de size, ondan sonra hiç sapmayacağınız bir yazı yazayım." buyurdu. Ömer ise "Peygamberin hastalığı ağırlaştı, yanınızda Kur'ân vardır. Bize Allah'ın kitabı yeter." dedi. Bunun üzerine evde bulunan sahâbe uzlaşamadı ve tartıştılar. Onlardan bazıları: "Yazacak bir şey verin de Allah Rasûlü size, ondan sonra yoldan çıkmayacağınız bir yazı yazsın." diyor, diğer bazıları da Ömer'in söylediğini söylüyordu. Sonunda Peygamber'in yanında gürültü ve ihtilaf çoğalınca, Peygamber onlara: "Yanımdan kalkın." buyurdu. Râvi Ubeydullâh, İbn Abbâs'ın hadisin sonunda şöyle dediğini belirtti: "Âh! O musibete ne

⁴⁴ Bu nakiller ileride Şîa ile ilgili müstakil bir başlık altında ele alınacağından söz konusu nakillere şimdilik burada verilmeyecektir.

⁴⁵ Müslim, Bir ve Silâ, 96, Muâviye hakkındaki hadisler hakkında geniş bilgi için bk. Orhan Yılmaz, "Hz. Muâviye'yi Öven Ve Yeren Bazı Hadislerin Tahlili Ve Tenkidi", *Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 18/18 (Aralık 2020), 91-117.

⁴⁶ Söz konusu hadislerden bazıları için bk. Buhârî, Meğâzî, 58 (No. 4093); Müslim, "Fezâî'lü's-sahâbe", 36; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2/269; Tirmizî, "Menâkıb", 65 (No. 3713).

⁴⁷ İrfan Aycan - M. Mahfuz Söylemez, *İdeolojik Tarih Okumaları* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2002), 14.

büyük bir musibettir ki gürültü etmeleri ve anlaşamamaları yüzünden o musibet, Allah Rasûlü'nün sahâbe için yazmak istediği bu yazı arasına perde oldu.”⁴⁸

Söz konusu rivâyet asırlardır Sünnî ve Şîa arasında polemik konusu olmuş, her bir grup bu rivâyete istinaden farklı yorumlarda bulunmuş bazı kesimler bahsedilen rivayeti esas alarak hilâfetin kendi hakları olduklarını iddia etmiştir.⁴⁹

Konuyla ilgili diğer bir hadis ise yine Gadîr-i hum diye meşhur olan bir rivâyettir. “Ben kimin mevlasıysam Ali de onun mevlasıdır”⁵⁰ şeklinde meşhur olan bu hadis değişik birçok senetle gelmiştir.⁵¹ Hadisin senet zincirinde İbn Abbas haricinde farklı sahâbîler de vardır. Bu hadis Şîa tarafından çokça kullanılmıştır.⁵² Fakat Sünnî kökenli güvenilir hadis kitaplarında söz konusu hadis neredeyse tamamen İbn Abbâs dışındaki sahâbîler kanalıyla gelmiştir

Gerek Şîa gerekse Sünnî kökenli hadis kaynaklarında Gadîr-i hum şeklinde meşhur olan hadisle bağlantılı olduğu görülen Sakaleyn kavramıyla şöhret bulmuş hadisin de siyâsi niteliği hâiz olduğu görülmektedir. Yine farklı senet ve metinlerle rivâyet edilen bu hadisin Gadîr-i hum mevkiinde irâd edildiği görülmektedir. Farklı metinleri bulunan hadiste Allah Rasûlü “...Size iki emanete bırakıyorum; ilki, kendisinde hidâyet ve nûr olan Allah'ın kitabı... diğeri ise Ehl-i beytim...” buyurmuştur. Hadisin devamında Ehl-i beytin kimlerden müteşekkil olduğu sorulunca da Allah Rasûlü “onlar, Ali oğulları, Akîl oğulları, Ca'fer oğulları ve Abbas oğullarıdır.” şeklinde cevap vermiştir.⁵³ Bu hadislerin ortak özellikleri, güvenilir Sünnî hadis kaynaklarında geçmesine rağmen siyasi tartışmalarda Şîa tarafından delil olarak kullanılmaya müsait olmalarıdır.

Sünnîlerce güvenilir hadis kaynağı olarak kabul edilen eserlerde, İbn Abbâs kanalıyla gelmesine rağmen Şîa'nın tartışmalı bazı siyâsi olaylarda kendi lehine kullanması muhtemel diğer bazı hadisler sadece yukarıda zikredilenlerden ibaret değildir. Bu konuda önemli hadislerden biri de Hz. Peygamber'in zaman zaman bir yolculuk esnasında terkisine sahâbiden birini almasıyla ilgilidir.⁵⁴ Söz konusu hadislerden biri şu şekildedir: Abdullah b. Ca'fer İbn Zübeyr'e: “Hatırlar mısın hani ben, sen ve İbn Abbâs, Resûlullah'ı (sav) karşılamıştık, demiş. O da: Evet! cevâbını vermiş. (Abdullah): Bizi hayvanına bindirdi de seni bıraktı idi, demiş.”⁵⁵ Hz. Ali'nin Hz. Âişe ve Muâviye ile mücadelesinde Abdullah b. Zübeyr ile Abdullah b. Ca'fer'in durumu göz önünde bulundurulmalıdır. Çünkü Cemel Vakas'ında Abdullah b. Zübeyr, Hz. Âişe tarafında yer almıştı.⁵⁶ Bunun yanında Sıffin Savaşında Abdullah b. Ca'fer ise Hz. Ali tarafında yer almıştı.⁵⁷ Yine İbn Abbas'ın da her iki karşılaşmada Hz. Ali saflarında yer aldığı görülmektedir.

⁴⁸ Buhârî, “Merdâ”, 17 (No. 5345); “İ'tisâm”, 26 (No. 6932); Müslim, “Vasiyyet”, 22; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 3/309.

⁴⁹ Bu konuda geniş bilgi için bk. Mehmet Azimli, “Hz. Peygamber'in Hastalığından Kuran'ın Cemine Kadar Meydana Gelen Bazı Olaylar Üzerine Mülâhazalar”, *Şarkiyat* 1 (Nisan 2009), 67-80.

⁵⁰ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 38/32

⁵¹ Bu senetlerden bazıları için bk. Tirmizî, “Menâkıb”, 25 (No. 3713); Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd Mâce el-Kazvîni, *es-Sünen*, thk. Şuayb el-Arnaûd, Âdil Mürşid vd. (b.y.: Dâru's-Risâleti'l-Âlemiyeye, 1430/2009), “Mukaddime”, 11 (No. 121); Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2/71.

⁵² Geniş bilgi için bk. Mehmet Nuri Yazıcı, *Gadîr-İ Hum Rivayetlerinin Hadis İlmi Açısından Değerlendirilmesi* (Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 2010).

⁵³ Müslim, “Fedâilü's-sahâbe”, 36; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 32/11.

⁵⁴ Bu Konuda Geniş Bilgi için bk. Sabri Çap, “Resûlullah'in Terkisine Bindirdiği Sahâbîler Ve Aralarında Geçen Diyaloglarla İlgili Rivayetlerin Değerlendirilmesi” *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 10 (Kasım 2017), 97-123.

⁵⁵ Buhârî, “Cihâd ve Siyer”, 192 (No. 2916); Müslim, “Fedâilü's-sahâbe”, 65.

⁵⁶ Hakkı Dursun Yıldız, “Abdullah b. Zübeyr b. Avvâm”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1998), 1/145-146.

⁵⁷ Fiğlali, Ethem Ruhi, “Abdullah b. Ca'fer b. Ebû Tâlib”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1998), 1/89.

Sünnî câmia tarafından kabul gören eserlere bakıldığında ya senesinde ya da konusunda İbn Abbâs'ın da olduğu Hz. Ali haricinde diğer üç halifeyi öven hadislerin mevcut olduğu görülür. Fakat bu hadislerde çoğunlukla Hz. Ebû Bekr ve Hz. Ömer'in genel ahlakla ilgili özellikleri ya da Hz. Peygamber'le olan dostluklarına vurgu yapılır. Bu rivayetlerin neredeyse hiçbirinde diğer üç halifenin, hilâfeti hak ettiğiyle ilgili lehlerine sayılabilecek bir ibare yer almamaktadır.⁵⁸

4. Şîî Hadis Kaynaklarında İbn Abbâs

Daha önce Ehl-i Sünnetin itaber ettiği hadis kaynakları esas alınarak farklı başlıklar altında senesinde ya da konusunda İbn Abbâs ya da ailesinin yer aldığı bazı hadisler ele alınmıştı. Bu kısımda da yine aynı düzlemde Şîa'nın itibar ettiği hadis kaynakları esas alınarak İbn Abbâs ile ilgili rivâyetler tetkik edilecektir.

Konuyla ilgili rivâyetler ele alınmadan bazı hususların göz önünde bulundurulmasının meseleye objektif bir şekilde yaklaşmak adına zaruri olduğu kanaatindeyiz. Öncelikle şunu hatırlatmak gerekir ki eğer Şîa'nın itibar ettiği hadis kitaplarında İbn Abbâs'a isnad edilen ya da konusu İbn Abbâs ya da ailesi olan rivayetler Sünnîlerce itibar edilen hadis kitaplarındaki rivâyetlere oranla az sayıda olduğu ortaya çıkarsa bunun çeşitli sebepleri vardır. Bunlardan birisi, Şîa'nın çok az sahâbeden hadis nakletmesidir. Yine isnadın sahâbeye ihtiyaç duyulmadan masum bir imamda son bulması, birçok rivâyette Câfer-i Sâdık'ın olması, Hz. Peygamber'e yakın olması bakımından İbn Abbâs'tan ziyade Ehl-i Beyt'ten olan Hz. Ali, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in gibi sahâbenin daha çok ön planda tutulmasıdır. Açıkça belirtmek gerekir ki zikredilen bu hususlar göz önünde bulundurulmadan yapılacak bir mukayese tarafsız bir bakış açısını yansıtmayacaktır. Bu yüzden Ehl-i Sünnet ve Şîa hadis kaynaklarının doğuşu, gelişimi ve usulüyle ilgili farklılıklar bu tür araştırmalarda göz ardı edilmemelidir.

4.1. Şîî Ricâl Edebiyatında İbn Abbâs

Şîa hadis edebiyatı içerisindeki diğer birçok eser gibi ricâl edebiyatı dahilindeki eserler de Sünnî ricâl edebiyatından sonra kaleme alınmıştır. Şîa'nın ricâl ilgili literatürünün Sünnî rical literatürü kadar teknik ve düzenli olmadığı vurgulanmaktadır. Bu doğrultuda Bekir Kuzudışli de Şîî ricâl kaynaklarının genel olarak çoğu defa râvilerin isim, künye ya da nisbelerinin nasıl okuduklarını zikretmediklerini belirtmektedir.⁵⁹

Şîa'nın sahâbenin geneline bakış tarzı Sünnî geleneğindeki gibi olmadığından Sünnî ricâl ve tabakât literatüründe olduğu gibi Sahâbeye özel bir biyografi literatürü ortaya konmamıştır. Bu yüzden de İbn Abbâs hakkında Şîa ricâl edebiyatında çok sınırlı bir bilgiye ulaşabiliyoruz. Tabi ki daha önce Sünnî ricâl edebiyatı başlığı altında da belirtildiği gibi buradaki amaç satır aralarında geçen İbn Abbâs hayatı ya da onun hakkındaki görüşler değil temel başlık altında İbn Abbâs biyografisine nasıl yer verildiğidir. Aksi durumda her iki grubun kendilerince kabul gören ricâl edebiyatında yer alan İbn Abbâs hakkındaki tüm bilgileri buraya taşımak çalışmamızın sınırlarını aşacak, bizi temel amacımızdan uzaklaştıracaktır. Bundan dolayı bu başlık altında İbn Abbâs ile ilgili Şîa'ya ait ricâl edebiyatında yer alan bütün eserlerden ziyade araştırmamızda delil niteliğinde olabilecek düzey ve yeterli sayıdaki bilgilere yer verilecektir Çünkü Şîa nezdinde *Kütüb-i Erbaa Ricâliyye* şeklinde adlandırılan el-Keşşî'nin (ö. ?) *Ma'rifetü'r-ricâl (Ricâl)*, Tûsî'nin (ö.

⁵⁸ Bu hadislerden bazıları: Buhârî, "Fedâilü's-sahâbe", 5 (No. 3456); 6 (No. 3482, 3489); Müslim, "Mesâcid", 23; "Fedâil'ü-sahâbe", 14.

⁵⁹ Bekir Kuzudışli, *Şîa ve Hadis* (İstanbul: Klasik Yayınları, 2017), 33.

460/1067) *el-Fihrist* ile *er-Ricâl'i*, Necâşî'nin (ö. 450/1058) *er-Ricâl'i (el-Fihrist)* en çok itibar gören ricâl edebiyatı eserleridir. Bu eserlerin Şîa nezdinde günümüze kadar temel kaynak olarak kullanıldıkları ve ricâl edebiyatıyla ilgili diğer eserlerin bu eserler üzerine binâ edildikleri iddia edilmektedir. Söz konusu dört ricâl edebiyatı başta olmak üzere Şîa bloğu etrafında şekillenen ricâl edebiyatının bazı müşahhas durumlar haricinde cerh ve ta'dîl amacıyla kaleme alınmadığı söylenmektedir. Zaten özellikle günümüze kadar gelen birinci el kaynaklarda bu durum bâriz bir şekilde kendini göstermektedir. Hal böyle olunca râviler hakkındaki en temel bilgi ve değerlendirmelerin eksik kaldığı görülmektedir.⁶⁰

Keşşî'nin *Ricâl'*inde İbn Abbâs klasik ricâl edebiyatı usulünde anlatılmaktan ziyade direkt rivayetler doğrultusunda ele alınmaktadır. İsim, nesep, doğum, ölüm gibi ayrıntı bilgiler verilmemektedir. İbn Abbâs burada Sünnî Şîi bloğu etrafında tartışma konusu yapılan olaylar silsilesi içinde de zikredilmiştir. Cemel Vakası bunlardan biridir ki burada İbn Abbâs'ın Hz. Aişe'ye karşı Hz. Ali tarafında olduğunu beyan eden sözleri ve fiilleriyle karşılaşıyoruz. Bunlara ilaveten Hz. Ali ve İbn Abbâs yakınlığını vurgulayan bazı olaylar da bu eserde zikredilmektedir. Ayrıca İbn Abbâs'ı eleştiren rivâyetlere de yer verilen bu eserde Hz. Ali'nin hilâfeti zamanında İbn Abbâs'ın beytül mâldan aldıklarıyla ilgili mektuplaşması da yer almaktadır. Bunun yanında bazı Sünnî ricâl kitaplarında yer alan anlatım tarzında olduğu gibi vefatı esnasında iki beyaz kuşun gelerek İbn Abbâs'ın kefenine girmesi olayı burada da zikredilmiştir.⁶¹

Necâşî'nin bir rical kitabı olmaktan ziyade fihrist niteliği taşıyan *Ricâlü'n-Necâşî* ve *Kitâbü'r-ricâl* isimleriyle de zikredilen *el-Fihrist'*inde temel başlık altında İbn Abbâs biyografisi yer almamaktadır.⁶²

Tûsî'nin *el-Fihrist'*inde temel başlık altında İbn Abbâs'ın biyografisi bulunmamakla⁶³ birlikte *er-Ricâl* adlı eserinde Tûsî sadece Abdullah b. Abbas'ın ismini zikretmekle yetinmiş onun, hakkında diğer hiçbir bilgiye yer vermemiştir.⁶⁴

İbn Ebî Dâvûd (ö. ?) *er-Ricâl* adlı eserinde İbn Abbâs hakkında çok kısa olarak ondan güzel bir şekilde bahsedip onun Hz. Ali'ye itaat ettiğini belirtmiş başka bilgi vermemiştir.⁶⁵

el-Hillî (ö. 726/1325) *Hülâsatü'l-akvâl fî ma'rifeti'r-ricâl* adlı eserinde İbn Abbâs hakkında onun Allah Rasûlü'nün ashabından olduğu bilgisiyyle başlamaktadır. Hemen ardından İbn Abbâs'ın Hz. Ali'yi çok sevdiğini ve onun öğrencisi olduğunu zikretmektedir. Keşşî'nin İbn Abbâs'ı eleştiren rivâyetler naklettiğini belirten Hillî, İbn Abbâs'ın bu eleştirilerden uzak olduğunu ve kitabında bunlara cevap verdiğini belirtmektedir.⁶⁶ Daha önce de zikredildiği gibi gerek Şîa'nın ricalle ilgili literatürünün Sünnî rical literatürü kadar teknik ve düzenli olmaması gerekse Şîa'nın sahabenin geneline bakış tarzı Sünnî geleneğindeki gibi olmadığından Sünnî ricâl ve ta-

⁶⁰ Söz konusu iddialar ve bu eserler hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Abdullah Karahan, "*Şîa'nın Dört Muteber İcâl Kitabı*", Marife, 8/3 (2008), 309-329.

⁶¹ Ebû Amr Muhammed b. Ömer b. Abdilazîz el-Keşşî, *Ricâlü'l-Keşşî* (Kerbela: Müessesetü'l-A'lamî, ts.), 52-59. Fakat şunu da ifade etmeliyiz ki Keşşî'ye ait olan bu kitabın aslıyla günümüze kadar gelip gelmediğiyle ilgili farklı görüşler de vardır. bk. Muhammed Enes Topgöl, *Hadis Râvilerinde Şiilik Eğilimi* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 2010), 11.

⁶² Necâşî, Ebü'l-Hüseyn (Ebü'l-Abbâs) Ahmed b. Alî b. Ahmed b. Abbâs en-Necâşî el-Esedî, *Ricâlü'n-Necâşî*, thk. Musa eş-Şubeyrî ez-Zencânî (Kum: Müessesetü'n-neşri'l-İslâmî, 1407).

⁶³ Ebû Cafer Muhammed b. el-Hasen b. Alî et-Tûsî, *el-Fihrist* (İran: y.y., 1435).

⁶⁴ Ebû Cafer Muhammed b. el-Hasen b. Alî et-Tûsî, *Ricâl* (Kum: Müessesetün-neşri'l-İslâmî, 1373), 40.

⁶⁵ Takıyyuddîn Ebû Muhammed el-Hasan b. Ali b. Dâvûd İbn Dâvud, *Kitâbü'r-Ricâl* (Tahran: y.y., 1383), 208.

⁶⁶ Cemâluddîn Ebû Mansûr el-Hasan b. Yûsuf b. Ali b. Muhammed b. Mutahhar el-Hillî, *Hülâsatü'l-akvâl fî ma'rifeti'r-ricâl*, thk. Muhammed Bâkır Melikyân (İrâk: Merkezü Tûrâsî'l-Hillî, 1440/2018), 3/133.

bakât literatüründe olduğu gibi Sahabeye özel bir biyografi literatürü ortaya konmamış olması İbn Abbâs biyografisinde de kendini göstermiştir. Fakat bunun yanında İbn Abbâs'ı ele alan eserlerde ise daha çok İbn Abbâs'ın Hz. Ali ile olan yakınlığına vurgu yapıldığı açıkça görülmektedir.

4.2. Şîî Muteber Hadis Kaynaklarında İbn Abbâs

Şîa'nın en önemli hadis kaynağı *Kütüb-i Erbaa*'dır. Bundan dolayı başta *Kütüb-i Erbaa* ve buna ilaveten *Kütüb-i Erbaa* kapsamında olmayıp da bu esere kaynaklık teşkil eden Şîa'nın itibar ettiği diğer bazı hadis kaynakları da esas alınarak İbn Abbâs konusu ele alınacaktır. Bilindiği gibi Hz. Ali figürü Şîî inanç esası, siyâset ve kültür tarihinde önemli bir yer tutar. Bu yüzden bu başlık altında daha çok İbn Abbâs'ın konumu, Şîa'nın itibar ettiği hadis kaynakları esas alınarak Hz. Ali ile ilgili rivâyetler çerçevesinde işlenmeye çalışılacaktır. Gerek söz konusu eserlere gerekse Şîa hadis literatüründeki diğer eserlere bakıldığında genelde Hz. Ali'nin fazileti/üstünlüğü ve hilâfet hakkı ile ilgili birçok rivâyete rastlanabilir. Bunlardan bazılarını farklı başlıklar altında tasnif etmek meselenin daha net anlaşılması bakımından yararlı olacaktır. Gerek görüldüğünde söz konusu rivâyetlerin aynı zamanda Sünnî kesimin itibar ettiği hadis kaynaklarında yer alıp almadığına da bakılacaktır.

4.2.1. Hz. Peygamber ile akrabalık bağına ve Ehl-i Beyt'e vurgu yapan rivâyetler:

Şîa'nın en temel argümanlarından biri Hz. Peygamber'in Ehl-i Beyt'inden ya da ona akra- ba olmadır. Hz. Peygamber ile akrabalık veya Ehl-i Beyt'ten olma tarihi süreçte başta Hz. Ali'nin imâmeti, fazileti ya da ihtilâflı meselelerde Şîa'nın vazgeçilmez delillerindedir. Elbette ki Şîa'nın itibar ettiği farklı birçok kaynakta bunlarla ilgili çeşitli rivâyetlere rastlayabiliriz. Fakat biz burada ve bundan sonraki başlıklar altında İbn Abbâs senediyle gelen ya da konusunda İbn Abbâs ve ailesi olan rivâyetleri ele alacağız.

İbn Abbâs kanalıyla gelen bir rivayette aslında Sünnîlerce itibar edilen ve "sakaleyn hadisi" olarak da bilinen bir hadisin idrac edilmiş şekli Şîa'da önemli bir delildir. Hadisin aslı Sünnî hadis kaynaklarda şu şekildedir: "Ben size iki değerli emanet (sekaleyn) bırakıyorum. Bunlardan biri diğerinden daha büyük olup bereket ve etkisi gökten yere kadar uzanan Allah'ın kitabı, diğeri de Ehl-i beyt'imdir."⁶⁷ Fakat Bu rivâyet özellikle Biharu'l-envar'da birçok farklı yerde geçiyor. Farklı senet ve lafızlarla gelen rivâyetlerin hemen hepsinde Ehl-i beyt zikrediliyor.⁶⁸

Zaman zaman Ehl-i beyt'in kimler olduğuyla ilgili Şîa'da farklı nakiller bulunduğu görü- lüyor. İbn Abbâs'ın naklettiği rivâyet bu konuda bazı isimleri vermektedir. Burada Hz. Peyga- ber'in "Ali benim vasım ve halifemdir" buyurduktan sonra Hz. Fatıma, Hz. Hasan ve Hz Hüseyin'i övmekte onlara düşman olanın kendisine düşman olduğu uyarısını yapmakta sonra da onlara dua ederek onların Ehl-i Beytten olduğunu haber vermektedir.⁶⁹ Bazı kısımları hariç rivâyet bu şekilde hiçbir Sünnî kökenli hadis kaynaklarında geçmemektedir.⁷⁰

Hz. Peygamber'in zaman zaman bazı söz ve fiillerinde herhangi bir sahâbiye yakınlık gös- termesi, ya da onu kasten bir söz söyleyip bir eylemde bulunması, özellikle sonraki devirlerde o sahâbînin yakınları ve sevenleri tarafından referans nitelikli bir söz ve fiil olarak kabul görmüş-

⁶⁷ bk. Tirmizî, "Menâkıb", 101 (No. 3786, 3788); Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 17/170, 211; 18/114; 35/456.

⁶⁸ Muhammed Bâkır el-Meclisî, *Bihâru'l-envâr* (Beyrût: Dâru l-hyâi Tûrâsî'l-Arabî, 1403/1983), 23/109.

⁶⁹ Ebû Ca 'fer Muhammed b. Alî b. el-Hüseyin b. Mûsâ b. Bâbeveyh el-Kummî, *Men lâ yahdurühül-fakîh* (Beyrût: Müessesetü'l-A'lamî, 1406/1986), 4/135.

⁷⁰ bk. Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 17/31; 18/138; 18/160; 18/301; 38/354; Tirmizî, "Menâkıb", 97 (No. 3768); İbn Mâce, "Sünnet", 11 (No. 118).

tür. Kaynaklara bakıldığında bahsedilen söz ve fiillerin kimi zaman hilâfet tartışmalarında en kuvvetli bir argüman olduğu görülür. Bir sahâbînin Hz. Peygamber tarafından diğerleri yanında elinin tutulması/kaldırılması bu fiillerden biridir. İbn Abbâs'tan rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber'in bir gün Hz. Ali'nin elini tutarak Ensar, Haşimoğulları ve Abdülmüttaliboğuları'na hitaben kendisinin Peygamberliğine vurgu yapıp Ehl-i Beyti olarak Hz. Ali başta olmak üzere Hz. Hamza ve Hz. Ca'fer'i zikretmesi bunun örneklerinden bir tanesidir.⁷¹

Şîa'nın önem verdiği olaylardan biri de Hz. Peygamber'in vefatı sırasında yanında kimlerin bulunduğu ve cenâze işlerini kimin gördüğüdür. Çünkü Şîa'ya göre bunlar Hz. Peygamber'e akraba ve yakınlık bakımından önemli bir göstergedir. Hz. Peygamber'in vefatının anlatıldığı bir nakilde onun etrafındakilerin neredeyse hepsi Hz. Ali ve taraftarlarıdır. Burada Hz. Peygamber'in hastalığında ve öldüğünde vasiyesinden bahsediliyor. Buna göre Hz. Peygamber'in hastalandığına çevresine ashabı toplandığı, kendisine öldüğünde namazı kimin kıldıracağı ve kendisini kimin yıkayacağı sorulması üzerine onun, yıkanması, kefenlenmesi ve mezara konmasıyla ilgili olarak Hz. Ali'yi görevlendirdiği anlaşılıyor. Rivayetin devamında bu görevler için Hz. Peygamber'in Ehl-i beyt'inden ve hanımlarıyla, yakın akrabalarından bahsettiği görülüyor.⁷² Başka bir rivayette Hz. Peygamber'in vefatına yakın ağır hastalığı sırasında bu durumun imâmet meselesinde karşı karşıya gelen grupların rekabet yarışı olarak görülüyor. Buna göre Hz. Peygamber ölüm hastalığında iken Hz. Ali'yi çağırtmak istemiş bunun üzerine Hz. Aişe'nin babası Hz. Ebû Bekr'i, Hafsa'nın Hz. Ömer'i, Ümmü'l-fazl'ın ise Abbâs'ı çağırmak istediği görülüyor. Hepsinin gelip Hz. Ali'nin gelmediğini gören Hz. Peygamber'in diğerlerinden yüz çevirdiğini fakat, sadece Hz. Ali ile konuştuğu, daha sonra yanında Hasan ile Hüseyin'in geldiği, Hz. Ali'yi bir örtünün altına alarak ona örtünün altında bazı sözler söylediği, ölümün yaklaştığını anlayınca da Hz. Ali'ye bazı vasiyetlerde bulunduğu görülmektedir.⁷³ Bu rivayet yine İbn Abbâs ve farklı sahâbî kanallıyla bazı metin değişikliği olmak kaydıyla Sünnîlerce itibar edilen hadis kaynaklarında da yer almaktadır. Bu değişikliklerden en önemlisi namazı kıldırmak için Hz. Ebû Bekr'i görevlendirme-sidir.⁷⁴

Şîa hadis kaynaklarında öne çıkarılan hususlardan biri de Ehl-i beyt'ten olanların diğer Peygamber ve aileleriyle aynı seviyede görülmeleri ve Hz. Peygamber ile aralarındaki akrabalık ve yakınlık ilişkisinin sık sık diğer peygamberlerle aileleri arasındaki ilişkiyle anlatılmasıdır. Hz. Peygamber'in soyunun Hz. İbrahim'e kadar dayandırılması ayrıca Hz. Peygamber'in kardeşi olarak da Hz. Ali'nin gösterilmesi,⁷⁵ Hz. Fatıma'nın oğulları Hasan ve Hüseyin'in isimlerinin Harûn'un (as) iki oğluyla ilişki kurulması,⁷⁶ Ehl-i beyt'in Nuh'un gemisine benzetilmesi bu konuda öne çıkan bazı rivayetlerdir.⁷⁷

Şîa'nın çokça kullandığı delillerden bir diğeri de Kur'ân'da yer alan sûre ve ayetlerdir. Bu konuda Şîa ya Kur'ân'ı bir bütün olarak ya da bazı sûre ve ayetlerini Ehl-i sünnet'e karşı bir üstünlük ve savunma mekanizması olarak kullanmıştır. Hz. Ali'ye dayandırılan bir rivayette, Kur'ân'ın dört parça indirildiği bunlardan dörtte birinin kendileri (Ehl-i beyt) hakkında dörtte

⁷¹ el-Meclisî, *Bihâru'l-envâr*, 22/274.

⁷² el-Meclisî, *Bihâru'l-envâr*'l, 22/507.

⁷³ el-Meclisî, *Bihâru'l-envâr*, 22/510.

⁷⁴ İbn Mâce, "İkâme", 142 (No. 1235); Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 5/358; 42/521.

⁷⁵ el-Meclisî, *Bihâru'l-envâr*, 8/189.

⁷⁶ el-Meclisî, *Bihâru'l-envâr*, 43/240.

⁷⁷ el-Meclisî, *Bihâru'l-envâr*, 2/104; 23/105, 119, 125, 155; 28/234.

birinin de düşmanları hakkında indirildiği rivayeti nakledilmiştir.⁷⁸ Buna ek olarak Tahrîm Sûresi 8. Ayetteki "...Peygamberi ve Onunla birlikte iman edenleri utandırmayacağı günde Allah sizi, içlerinden ırmaklar akan cennetlere sokar..." kısmı parçalara bölünmüş ve ayette geçen "يوم لا يخزي الله النبي" "Allah Peygamber'i utandırmayacağı" kısmı "Allah, Muhammed'e azab etmez" şeklinde hemen peşinden "والذين آمنوا معه" "ve onunla birlikte iman edenleri utandırmayacağı" kısmı da "Allah, Ali'ye, Fatıma'ya, Hasan, Hüseyin, Hamza ve Ca'fer'e azab etmez" şeklinde yorumlanmıştır.⁷⁹

Tabii ki Hz. Ali ve taraftarlarına gösterilen sevgi Cennet'te de karşılıksız kalmayacaktır. İbn Abbâs'a isnad edilen rivayette Kevser Suresi'nin nüzulünde Hz. Ali'nin "Kevser'in" anlamını Hz. Peygamber'e sorması üzerine Rasûlullah'ın Kevser'i çok güzel bir ırmak olarak tasvir etmesi anlatılmaktadır. Rivayetin devamında Hz. Peygamber bu ırmağın kendisi, Hz. Ali ve Hz. Ali'yi sevenler için verileceğini vurgulanmaktadır.⁸⁰ Bu rivayette yer alan Kevser ırmağının tasvirinin benzeri Sünnî kökenli güvenilir hadis kaynaklarında senedinde başka sâhâbîler bulunduğu halde de nakledilmiştir. Söz konusu nakillerde geçen olayda Hz. Ali yer almamaktadır.⁸¹

Ayetlerde geçen Mü'min-Kâfir mücadelesi Şîa'nın temel aldığı hadis kaynaklarında genel olarak Hz. Ali ya da Ehl-i beyt ile Kâfir mücadelesi şeklinde anlatılmaktadır.⁸² Bu da Şîa'nın Mü'mîn olma vasfını açık bir şekilde Hz. Ali ve Ehl-i beyt'ten olma esasına dayandırdığı anlamına gelmektedir.

Kur'ân ayetleri Hz. Ali'nin imametini ispat çabası bakımından Şîa'nın öncelikli delillerindedir. Daha önce de kısmen bahsedildiği gibi Şîa'nın delil olarak kullandığı birçok hadis kaynaklarında Hz. Ali'nin imâmeti Kur'ân ayetleriyle ispatlanmaya çalışılmıştır.⁸³ Buna ilaveten imâmetle direkt ilişki kurulabilecek halife, imâm, vezîr gibi Kur'ân'da geçen bazı kavramlar yanında ya hiç ilişkisi olmayan ya da dolaylı olarak ilişkili olabilecek kavramları da Şîa'nın, Hz. Ali'nin üstünlüğü, Hz. Peygamber'e akraba olma ve Ehl-i beyt meselelerinde delil olarak ileri sürdüğü iddia edilmiştir.⁸⁴

Şîa'nın itibar ettiği bazı hadis eserlerinde Hz. Ali ve Ehl-i Beyt'in ön planda görünmesi, hilafet, imamlık, akrabalık bağı, mirasçılık vb. önemli referans alametlerin birçoğunu kapsayan bir rivayetle anlatılır. Burada da yine Hz. Ali ve Ehl-i beyt kavramı önceliklidir.⁸⁵

4.2.2. Hz. Ali'nin faziletine ve üstünlüğüne vurgu yapan rivayetler:

Elbette ki Şîa'nın temel aldığı hemen her dini kaynak Hz. Ali'nin fazileti ve üstünlüğüne az çok vurgu yapar. Fakat Hz. Ali'nin fazileti ve üstünlüğünde dikkat çeken husus bu meziyetlerin ona layık görülen imâmetle ilişkilendirilmesidir. Konuyla ilgili olarak burada İbn Abbâs'ın Hz. Hatice'ye isnat ettiği bir rivâyete göre Hz. Ali'nin üstünlüğü en uzak zaman dilimine kadar götürülmektedir. Bu rivayete göre Hz. Peygamber bu dünya ve ahirette kendisine verilen ayrıcalıklar

⁷⁸ el-Meclisî, *Bihâru'l-envâr*, 24/305; 36/117.

⁷⁹ el-Meclisî, *Bihâru'l-envâr*, 8/67; 24/183.

⁸⁰ el-Meclisî, *Bihâru'l-envâr*, 18/21.

⁸¹ Tirmizî, "Sıfatu'l-Cennet", 10 (No. 2542); Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 9/258; 10/302; 10/495.

⁸² el-Meclisî, *Bihâru'l-envâr*, 24/305; 36/117.

⁸³ el-Meclisî, *Bihâru'l-envâr*, 6/238; Muhammed b. el-Hasen b. Alî el-Hürr el-Âmilî el-Meşgarî, *Tafsîlü vesâ'ilî's-Şîa ilâ tahsîli mesâ'ilî's-şerfa* (İran: Müessestü Âli'l- Beyt li İhyâi't-Türâs, 1409), 9/393. Ayrıca Kur'ân ayetlerinin Hz. Ali ile ilişkilendirilmesi hakkında bk. İbrahim Kutluay, "Küleynî'nin El-Kâfi Adlı Eserinde Hz. Ali'yle İlgili Bazı Rivayetlerin Tenkit Ve Değerlendirilmesi", *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 13/26 (Aralık 2015), 5-42.

⁸⁴ Söz konusu kavramlar ve iddialar için bk. Kutluay, "Küleynî'nin El-Kâfi Adlı Eserinde Hz. Ali'yle İlgili Bazı Rivayetlerin Tenkit Ve Değerlendirilmesi", 12, 13.

⁸⁵ bk. el-Meclisî, *Bihâru'l-envâr*, 23/153.

hakkında bahsederken burada Hz. Ali'yi de zikretmekte ve bu haberi Hz. Peygamber bizzat kendisi Hz. Hatice'ye haber vermektedir.⁸⁶

İbn Abbâs'a dayandırılan rivayete göre Hz. Ali'nin üstünlüğü tıpkı, bir peygambere vahiy inzal olma formatında nakledilmektedir. Buna göre Hz. Ali'nin makamı ve konumu Cebrâil aracılığıyla Hz. Peygamber'e haber verilmektedir. Bir peygambere vahiy inzal olma şekliyle ortaya konan bu anlatım muhtemelen taraftarlardaki etkisi düşünülerek icra edilmiştir.⁸⁷

Buna ilaveten bizzat Hz. Peygamber tarafından haber verildiği söylenen birçok özellik Hz. Ali'de vücut bulmaktadır. Bu çerçevede Hz. Peygamber'de var olan birçok fazilet aslında Hz. Ali'de toplanmaktadır. Çünkü Hz. Ali aslında Hz. Peygamber'in mevkisinde olup Hz. Peygamber'in sözü Hz. Ali'nin sözüdür ve Hz. Peygamber'e itaat eden Hz. Ali'ye itaat etmiş, ona isyan eden Hz. Ali'ye isyan etmiştir.⁸⁸

Hz. Ali'yi öven ve onu diğer varlıklardan üstün tutan bazı rivayetlerde sınırın diğer peygamberlere kadar dayandırıldığı anlaşılmaktadır. Bu rivayetlere bakıldığında Hz. Ali peygamberimizle bir tutulup diğer peygamberlerden (Hz. Adem'den) bile üstün tutulabiliyordu. Bu rivayette daha Hz. Âdem yaratılmadan önce Hz. Peygamber'in ve Hz. Ali'nin aynı nurdan yaratıldığı yer almaktadır.⁸⁹ Hz. Ali'deki bu fazilet ve üstünlükler aynı zamanda başka rivayetlerle de güvence altında alınmaktadır. Buna göre Ali b. Ebî Tâlib'in faziletinden kim şüphe ederse kıyamet günü kabrinden boynuna üçyüz dalı olan bir ateş çemberi dolanır ki o dalların her birinde ona yüzünü asan ve yüzüne tüküren bir şeytan vardır.⁹⁰

Bazı rivayetlerde Hz. Ali'nin yaratılışına mistik bir boyut kazandırıldığı görülmektedir. Buna göre Hz. Peygamber ve Hz. Ali var olma bakımından Allah tarafından aynı nurdan yaratılmıştır. Hatta Hz. Ali'nin yaratılışı Adem'den çok öncedir. Daha sonra insanoğlunun yaratılışıyla bu nur iki parçaya ayrılmış bir parçası Hz. Peygamber diğeri de Hz. Ali şeklinde var olmuştur. Bu olay Kureyş kabilesi arasında duyulup yayılmıştır.⁹¹ Burada da görüldüğü gibi Hz. Ali'nin otoritesinin kökleri geçmişte en uzağa kadar götürülerek bunun kabulü için haberin Kureyş arasında da yayıldığı rivayette yer almaktadır. Söz konusu rivayet Sünnîlerce itibar edilen hadis kaynaklarının bazısında farklı lafızlarla benzer olay örgüsü içinde anlatılmaktadır.⁹² Fakat senedin Sahâbî ravisi İbn Abbâs ve ondan rivayet eden Mücâhid göz önünde bulundurulduğunda bu rivayetin Sünnî hadis kaynaklarından devşirilerek içeriğine müdahale edildiği anlaşılmaktadır.

Müslümanlarca önem verilen bazı hadiseler içerisinde Hz. Ali de gösterilerek fazilet ve üstünlüğü pekiştirilmek istenmektedir. Mirac hadisesi bunlardan biridir ki İbn Abbâs kanalıyla gelen rivayette Hz. Ali tanınma yönünden neredeyse Hz. Peygamber'in dahi önüne geçtiği görülmektedir.⁹³

Hz. Ali'yi yüceltip imâmet konusunda en mistik ve garib rivayetlerinden biri de Hz. Peygamber'in yüzüğüyle ilgili gelişen bir olaydır. Bu rivayete göre Hz. Peygamber'in bir yüzüğü Hz.

⁸⁶ el-Meclisî, *Bihâru'l-envâr*, 28/84; 40/28.

⁸⁷ el-Meclisî, *Bihâru'l-envâr*, 8/2.

⁸⁸ el-Kummî, *Men lâ yahdurühü'l-fakîh*, 4/136.

⁸⁹ el-Meclisî, *Bihâru'l-envâr*, 16/97; 26/24; 35/10.

⁹⁰ el-Meclisî, *Bihâru'l-envâr*, 7/192.

⁹¹ el-Meclisî, *Bihâru'l-envâr*, 18/398.

⁹² bk. et-Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, 11/94; Ebû Abdullah Muhammed b. Abdullah el-Hâkim en-Neysâbûrî, *el-Müstedrek ale's-Sahîhayn*, thk. Mustafa Abdulkadir Atâ (Beyrut: Dâru'l-kütübî'l-ilmîyye, 1411/1990), 3/140.

⁹³ el-Meclisî, *Bihâru'l-envâr*, 18/300.

Ali'ye vererek bu yüzüğün üzerine nakkâşın "Muhammed bin Abdullah" ismini nakşetmesini emretmiştir. Fakat nakkâş söyleneni değil de yanlışlıkla "Muhammed Rasûlullah" ibaresini nakşetmiştir. Hz. Ali'nin bu yanlış farkedip nakkâşa durumu sormuş o da bunun yanlışlıkla olduğu cevabını vermiştir. Hz. Ali'nin durumu Hz. Peygamber'e haber vermiş ve Hz. Peygamber de "Ey Ali ben hem Muhammed bin Abdullah hem de Muhammed Rasûlullah'ım" buyurmuştur. Daha sonra Hz. Peygamber yüzüğün altında "Aliyyun Veliyullâh" yazdığını farketmiş ve buna şaşırılmış ve bunun üzerine Cibril gelmiş akabinde Hz. Peygamber durumu Cibril'e haber vermiş, Cibril de "Ey Muhammed sen murat ettiğin şeyi yazdın biz de murat ettiğimiz şeyi yazdık" demiştir.⁹⁴ Burada da görüldüğü gibi artık Hz. Ali'nin imâmeti Hz. Peygamber'in dilemesi, takdir etmesinin dahi üstünde görülerek Cebrâil aracılığıyla Allah'ın takdiriyle olduğu ortaya konmaya çalışılmıştır.

4.2.3. Hz. Ali ve Hz. Fâtıma'nın birlikte zikredildiği rivayetler:

Şîa'nın tartışmalarda ve ihtilaflarda öne sürdüğü en önemli argümanlarından biri de Hz. Fâtıma hakkındaki rivayetlerdir. Hz. Fâtıma konumu itibariyle sadece Şîa'da değil Sünnî kesim tarafından itibar edilen hadis eserlerinde de kendisine çok yer verilmiş bir sahabîdir. Fakat Hz. Fâtıma, Sünnîlerin itibar ettiği hadis eserlerinde Şîa'nın tersine politik tartışmalara konu edinmekten uzaktır. Mesela İçerisinde İbn Abbâs'ın da yer aldığı aile isnadına dayalı olarak gelen bir rivayete göre Hz. Peygamber'in "biz" ifadesini kullanarak bu kapsamda kendisiyle birlikte başka bir peygamberi, kızı Hz. Fâtıma'yı ve Hz. Ali'yi zikretmektedir. Devamında ise Hz. Peygamber bizzat kendisi birçok faziletli sıfatları Hz. Ali için saymakta ve onun kendisinden bile önde olduğunu ifade etmektedir.⁹⁵ Burada Hz. Fâtıma'nın zikredilmesinden asıl maksadın Hz. Ali'yi öne çıkarmak olduğu anlaşılmaktadır. Yine başka bir rivayette Hz. Peygamber kendi fazileti ve diğer insanlarla peygamberler arasındaki faziletinden hemen sonra kızı Fatıma'nın üstünlüğünden bahsetmekte akabinde de konu Hz. Ali'ye gelmekte ve mutlaka Hz. Ali'nin halifeliği gündeme getirilmektedir.⁹⁶

Daha önceki bazı rivayetlerde Hz. Ali için görülen anlatım tarzı diğer başka rivayetlerde Hz. Fâtıma için ortaya çıkıyor. Hz. Fâtıma tıpkı Hz. Peygamber'in seçilmişliği gibi, seçilmiş bir kadın olarak takdim ediliyor ve Hz. Meryem mevkiinde görülüyor. Ayrıca Kurân'da Hz. Meryem için geçen ifadelerin bu rivayette Hz. Fatıma için geçtiğine de şahit oluyoruz⁹⁷ Buna ilaveten Şîa hadis eserlerinde geçen Hz. Ali'nin özellikle dört halife ve Muâviye ile mukayese tarzlı anlatımları Hz. Fâtıma ve Hz. Âişe arasında da görülmektedir. İbn Abbâs kanalıyla gelen bir rivayette Hz. Fatıma sevgisi Hz. Aişe'den fazla tutuluyor ve bu Mirâca bağlanıyor. Burada olduğu gibi gerek Hz. Ali gerekse Ehl-i beyt'ten birinin üstünlüğü olsun anlatımda kimi zaman Miraç olayı ve buna benzer gök yüzüne yükselme gibi bir olayla birlikte zikrediliyor.⁹⁸

4.2.4. Hz. Ali'nin diğer haliflerle mukayese edildiği rivayetler:

Şîa hadis eserlerinde Hz. Ali'nin diğer halifelerle mukayesesini konu alan rivayetlerde genel olarak verilmek istenen mesaj Hz. Ali'nin imâmet hakkıdır. Bu konuda Şîa hadis literatüründe birçok rivayet bulunmasına karşın senedinde İbn Abbâs'ın olduğu rivâyet çok azdır. Hz. Ali'nin hilafetle ilgili meselede Hz. Osman ile karşı karşıya geldiği ve Hz. Ömer'in kendisini hilâfe-

⁹⁴ el-Meclisî, *Bihâru'l-envâr*, 16/92.

⁹⁵ el-Meclisî, *Bihâru'l-envâr*, 7/230; 8/5; 37/301.

⁹⁶ bk. el-Meclisî, *Bihâru'l-envâr*, 8/22.

⁹⁷ el-Meclisî, *Bihâru'l-envâr*, 14/205.

⁹⁸ el-Meclisî, *Bihâru'l-envâr*, 18/350.

te layık gördüğü Hz. Ali ile yapılan bir tartışmada ortaya çıkmaktadır. Buradaki hilafet tartışmasında İbn Abbâs'ın da aktif olduğu anlaşılmaktadır. Tartışmada İbn Abbâs'ın Hz. Ali yönünde görüş bildirdiği anlaşılmaktadır.⁹⁹ Hilafet tartışmalarıyla ilgili olan diğer bir rivayette İbn Abbâs'ın direkt olayın içinde olduğu anlaşılmaktadır. Bu rivayette Hz. Ömer'in İbn Abbâs ile birlikte bir yolculuk esnasında İbn Abbâs'a hilâfetin aslında Hz. Ali'nin hakkı olduğunu söylemektedir. Bu rivayete göre Hz. Ömer, İbn Abbâs'a hitaben halifelğe Hz. Ali'nin kendisinden ve hatta Hz. Ebû Bekir'den bile daha layık olduğunu itiraf etmektedir.¹⁰⁰ Burada da görüldüğü gibi Hz. Ali'nin diğer halifelerle yapılan mukayesesi kimi zaman Şâ'nın şiddetle muhalefet edip karşı çıktığı Hz. Ömer referans gösterilerek de ortaya konmak istenmektedir.

Hz. Ali'nin diğer halifelere üstünlüğü iddiası kimi zamana mirasla ilgili konularda yapılan tartışmalarda da kendini göstermektedir. Hz. Abbâs'ın mirasla ilgili bir tartışmada Hz. Ebû Bekr ile karşı karşıya geldiği ve bu tartışmada Hz. Ali'nin de söz konusu edildiği görülmektedir. Mirasla ilgili olduğu anlaşılan bu tartışmada Hz. Abbâs, kendisini Hz. Peygamber'in amcası ve mirasçısı olarak taktim etmekte ve Hz. Ali referansını da Hz. Ebû Bekr'e karşı kullanmaktadır.¹⁰¹

4.2.5. Diğer Halifeleri Yeren Rivayetler:

Şâ hadis kaynaklarında imâmetle ilgili tartışmalarda mutlak manada hak Hz. Ali'nin olduğu için ister istemez diğer üç halifeye de çeşitli tenkitler yönelten rivayetlerle karşılaşmak çok tabiidir. Hz. Ali'nin hilafeti hak etmesi ve üstünlüğü meselelerinde öne çıkan anlatımlardan biri de onun diğer halifelerle mukayesesidir. Burada Hz. Ali'nin imâmet meselesinde Hz. Osman ile anlaşamadığı ve Hz. Ömer'in kendisini hilâfete layık gördüğü Hz. Ali'nin kendisi tarafından ileri sürülmektedir. Bu imâmete tartışmasına İbn Abbâs'ın da dahil olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca tartışmada İbn Abbâs'ın Hz. Ali'yi desteklediği rivayette yer almaktadır.¹⁰²

Hz. Peygamber sonrası iktidar mücadeleleri Şâ hadis eserlerinde birçok ayrıntıyla uzun bir şekilde anlatılmaktadır. İbn Abbâs kanalıyla gelen bir rivâyette de Hz. Ali ve daha sonra evladının mücadelesi detaylı bir şekilde nakledilmektedir. Burada Hz. Ali'nin oğulları Hasan ve Hüseyin, kardeşi Akîl övülürken Hz. Osman eleştiriliyor.¹⁰³

Şâ'nın imâmetin nasla sabit olduğunu ispat çabasında daha önce farklı meselelerde olduğu gibi diğer halifeleri yeren rivayetlerde de ayetleri delil olarak kullandığı görülmektedir. Hatta bazı ayetler Hz. Ebu Bekir düşmanlığı üzerinden tefsir edilmiştir. Örneğin Hz. Peygamber ehline verilecek olan beşte birlik payı Hz. Ebû Bekr'in vermemesini onun hasetlik ve düşmanlığına bağlayan Şâ bunu "...Allah'ın indirdiği ile hükmetmeyenler, fasıkların ta kendileridir."¹⁰⁴ ayetiyle ilişkilendirmiştir.¹⁰⁵ Bazen Şâ'ya ait bir rivayette Hz. Peygamber'in, eşi Hz. Aişe ve damadı Hz. Ali arasında kaldığında Hz. Ali'den yana olduğuna dair rivayetler yer almaktadır. Buna göre Hz. Peygamber Hz. Aile ile beraberken yanlarına Hz. Ali'nin geldiği ve onun Hz. Peygamber ile Hz. Aişe arasına oturduğu bu durumdan Hz. Aişe'nin rahatsız olduğu ve Hz. Ali'ye tepki gösterdiği neticede de Hz. Peygamber'in bundan dolayı Hz. Aişe'ye çok sert davrandığı yer almaktadır.¹⁰⁶

⁹⁹ el-Meclisî, *Bihâru'l-envâr*, 25/298.

¹⁰⁰ el-Meclisî, *Bihâru'l-envâr*, 30/212.

¹⁰¹ el-Meclisî, *Bihâru'l-envâr*, 28/225.

¹⁰² el-Meclisî, *Bihâru'l-envâr*, 25/298.

¹⁰³ el-Meclisî, *Bihâru'l-envâr*, 22/412.

¹⁰⁴ el-Mâide 5/47.

¹⁰⁵ el-Meclisî, *Bihâru'l-envâr*, 29/385.

¹⁰⁶ el-Meclisî, *Bihâru'l-envâr*, 28/267.

Daha önce de zikredildiği gibi İbn Abbas kanalıyla gelen rivayette Hz. Peygamber ölüm hastalığında iken Hz. Ali'yi çağdırtmak istemiş bunun üzerine Hz. Aişe'nin babası Hz. Ebû Bekr'i, Hafsa'nın Hz. Ömere'i, Ümmü'l-fazl'ın ise Abbâs'ı çağdırtmak istediği fakat Hz. Peygamber'in diğerlerine tepki gösterip orada olmamasına rağmen Hz. Ali'yi çağdırttığı ve ona bazı vasiyetlerde bulunduğu yer almıştı.¹⁰⁷ Sünnîlerce itibar edilen güvenilir hadis kitaplarında bu rivayet aynı olay örgüsü içinde anlatılırken Şîa'nın imâmet konusunda delil olarak kullandığı Hz. Ali ile ilgili bazı anlatımlar geçmemektedir.¹⁰⁸ Şîa'ya göre imâmet konusunda Hz. Ali karşıtı olanlar aynı zamanda onu öldürüp hilâfet mücadelesinde bir engeli ortadan kaldırmak da istemişlerdir. Bu planlarını gerçekleştirmek için Hz. Ebû Bekr ve Hz. Ömer bir plan yapmışlar ve bunu gerçekleştirmek için de en uygun kişinin Hâlid b. Velîd olduğuna karar vermişlerdir. Fakat daha sonra Hz. Ebû Bekr siyâsi kaygılardan dolayı bu plandan vazgeçmiştir.¹⁰⁹ Başka bir rivayette Hz. Ömer'in, duyduğu bir haber üzerine Hz. Ali'nin halifeliğine biat etmek isteyenleri uyardığı görülmektedir. Hz. Ömer aynı zamanda bu rivayette Hz. Ali, Hz. Zübeyr ve onunla birlikte olanların kendilerine karşı geldiğinden bahsetmektedir.¹¹⁰

Şîa'nın hadis literatünde genelde konusu imâmet meselesine gelip dayanan; diğer halifelerin yerildiği rivayetlerde tartışmanın bir ucunda Hz. Fâtıma'yı da görmekteyiz. Tabiki bütün bu ihtilâflı durum aslında geçmişten gelen bir hak arama mücadelesinin parçası olarak sunulmuştur. Fedek arazisinin kendi hakkı olduğunu söyleyen Hz. Fâtıma'ya hitaben Hz. Ebû Bekr'in bu konuda şahit istemesi ve Hz. Fatıma'nın da kocası Hz. Ali'yi ve Ümmü Eymen'i şahit göstermesi bu rivayetlerden biridir. Rivayetin devamında Hz. Ömer'in şahitlerden birinin Hz. Fâtıma'nın kocası olması diğerinin de acem bir kadın olması dolayısıyla bunların şehadetlerine karşı çıktığı ve devamında Hz. Fâtıma'nın bu arazinin kendi hakları olduğu yer almaktadır. Bu rivayette de yine birçok rivayette olduğu gibi Hz. Ebû Bekr ve Hz. Ömer yerilmektedir.¹¹¹ Sünnîlerce itibar edilen güvenilir hadis kaynaklarında bu rivayet farklı lafız ve anlatımla geçmektedir.¹¹² Yıllarca biriken bu ve diğer anlaşmazlıkların Hz. Fâtıma gönlünde derin bir yara açması neticesinden olsa gerek Şîa'ya göre Hz. Fâtıma'nın vasiyette bulunarak kendisi öldükten sonra Hz. Ebû Bekr'e ve Hz. Ömer'e haber verilmemesini ve onların cenâze namazını kılmamalarını istemektedir. Bu rivayete göre Hz. Ali de eşinin vasiyetini yerine getirmiş ve onlara habere vermeden Hz. Fâtıma'yı defnetmiştir.¹¹³

4.2.6. Muâviye ve Ümeyyeoğulları'nı yeren rivayetler:

Şîa hadis eserlerinde en sert rivayetlerden biri de Muâviye ve Ümeyyeoğulları hakkında gelmektedir. Genelde iktidar mücadelesi ile ilgili nakledilen bu rivayetlerde Şîa hadis literatüründe birçok farklı delillerle Muâviye ve Ümeyye oğullarının eleştirildiği hatta çok ağır ithamlar altında bırakıldığı görülmektedir.

Şîa'nın Muâviye eleştirisi aslında onun ataları ve babası Ebû Süfyanla başlar. Daha önce farklı başlık altında verilen bir rivayette ayrıntılı şekilde anlatıldığı gibi Muâviye soyunun aşağılanması Kur'ân ayetleriyle de delillendirilmektedir. Şems Suresi'nin ilk ayetleri delil gösterilerek

¹⁰⁷ el-Meclisî, *Bihâru'l-envâr*, 22/510.

¹⁰⁸ bk. İbn Mâce, "İkâme", 142 (No. 1235); Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 5/357; 42/522.

¹⁰⁹ el-Meclisî, *Bihâru'l-envâr*, 28/305.

¹¹⁰ el-Meclisî, *Bihâru'l-envâr*, 28/338.

¹¹¹ el-Meclisî, *Bihâru'l-envâr*, 28/302.

¹¹² bk. Buhârî, "Meğâzî", 11 (No. 3810); "Ferâiz", 2 (No. 6346); Müslim, "Cihâd ve Siyer", 53; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 1/188, 225.

¹¹³ el-Meclisî, *Bihâru'l-envâr*.

Hız. Ali soyu ile Beni Ümeyye'nin mukayese edilmektedir. Bu surenin ilk ayetlerinde geçen olumlu cümlelerle Hız. Peygamber, Hız. Ali, Hız. Hasan ve Hız. Hüseyin'in kastedildiği olumsuz cümlelerle de işaret edilenlerin Ümeyye oğulları olduğu belirtilmiřtir¹¹⁴ Başka bir rivayette Ebû Süfya'nın Hız. Peygamber'in yanına gelip ömrünün ne kadar kaldığını sorması üzerine Hız. Peygamber'in Ebû Süfyan'ın münafık olduğuna işaret etmiştir.¹¹⁵

Konuyla ilgili en meşhur hadislerden biri de Sünnî kesimin itibar ettiği bazı hadis kaynaklarında da yer alan Hız. Peygamber'in, birkaç kez çağırmasına rağmen gecikmesinden dolayı Muâviye'ye hakkında "Allah onun karnını doyurmasın" hadisidir.¹¹⁶

4.2.7. İbn Abbâs ve Abbasoğulları ile ilgili rivayetler:

Gerek İbn Abbâs gerekse Abbasoğulları ile ilgili rivayetler buraya kadar farklı başıklar altında ele alınan rivayetlerde de geçmişti. Fakat İbn Abbâs ve Abbasoğulları çalışmanın ana gövdesini oluşturduğundan bu konuda daha önce ele alınan aynı, benzer ve farklı rivayetler tekrar değişik perspektifle ele alınacaktır.

Hız. Peygamber'in vefatına yakın bir tarihte gerçekteşen ve kaynaklarda "sakaleyn hadisi" olarak da zikredilen rivayette Allah Rasûl'ü ashâbına iki emanet bırakacağını bunlardan birinin Kur'ân diğerinin de Ehl-i beyt'i olduğunu buyurmuştur. Daha sonra olayı nakleden râviye Ehl-i beyt'in kim olduğu sorulduğunda râvi bunların; Ali ailesi, Akîl ailesi, Ca'fer ailesi ve Abbâs ailesi olduğu cevabını vermiştir.¹¹⁷ Bu rivâyet Sünnîlerce itibar edilen güvenilir hadis kaynaklarında da yer almaktadır.¹¹⁸ Hız. Abbâs'ın Ehl-i beyt'ten olması dolayısıyla aynı zamanda Hız. Peygamber'in mirasçısı olduğu da kaynaklarda yer almaktadır.¹¹⁹

Hız. Peygamber tarafından İbn Abbas'a söylendiği iddia edilen¹²⁰ Hız. Ömer'in yağmur duası için Hız. Abbas'tan dua etmesini istemesi de¹²¹ şîa'nın zikrettiği rivayetlerden biridir.

Bütün bunların yanında birçok konuda olduğu gibi burada da şîa için vazgeçilmez delillerden biri de iddiaların ayetlerle desteklenmesidir. Bu çerçevede İbn Abbas Câsiye Suresi'nin 21. ayetinin ilk bölümünün Haşimoğulları ve Abdulmuttaliboğulları hakkında son bölümünün ise Abdüşşemsoğulları hakkında olduğunu belirtmiştir.¹²² Yine İbn Abbâs "Yoksa kötülüğe gömölüp kalanlar, hayatlarını ve ölümlerini, eşit olarak iman edip dünya ve âhîret için yararlı işler yapanlarınki gibi mi yapacağımızı zannediyorlar..."¹²³ ayetinde kastın Abdulmuttaliboğulları olduğunu söylemiştir.¹²⁴

¹¹⁴ el-Meclisî, *Bihâru'l-envâr*, 24/80.

¹¹⁵ el-Meclisî, *Bihâru'l-envâr*, 18/107.

¹¹⁶ Müslim, "Bir ve Silâ", 96. Muâviye hakkındaki hadisler hakkında geniş bilgi için bk. Orhan Yılmaz, "Hz. Muâviye'yi Öven ve Yeren Bazı Hadislerin Tahlili Ve Tenkidi", *Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 18/18 (Aralık 2020), 91-117.

¹¹⁷ el-Meclisî, *Bihâru'l-envâr*, 23/115.

¹¹⁸ Müslim, "Fedâilü's-sahâbe", 36.

¹¹⁹ el-Meclisî, *Bihâru'l-envâr*, 29/67; el-Küleynî, *el-Kâfi*, 5/377, 378.

¹²⁰ el-Meclisî, *Bihâru'l-envâr*, 16/322.

¹²¹ el-Kummî, *Men lâ yahduruhü'l-fakîh*, 1/361.

¹²² el-Meclisî, *Bihâru'l-envâr*, 23/384.

¹²³ el-Câsiye 45/21.

¹²⁴ el-Meclisî, *Bihâru'l-envâr*, 23/358.

4.2.8. Hz. Ali'nin imâmeti hakkında delil getirilen bazı meşhur hadiseler:

Bunlardan birisi Gadîr-i Hum Hadisesi'dir. İlk dönem siyer ve hadis kaynaklarında pek fazla yer almadığı söylenen "Gadîr-i Hum" olayı Hz. Peygamber'in Vedâ Haccı'ndan dönüşü sırasında konakladığı mevkilerden Hum Vadi'si yanındaki kalabalık Müslümanlara hitaben yapmış olduğu konuşmadır.¹²⁵ Hz. Peygamber'in bu konuşmada Hz. Ali'nin elini tutup kaldırarak "Ben kimin mevlâsı isem Ali de onun mevlâsıdır..." şeklindeki hitabı daha sonraları Şîa tarafından imâmet ve hilâfetin en büyük delillerinden biri olarak kabul edilmiştir. Hatta bu önemli günde Hz. Ali'nin bizzat imâm olarak tayin edildiği birçok Şîa kaynaklarında yer almaktadır.¹²⁶ "Gadîr-i Hum" olayı her ne kadar Şîa hadis kitaplarında geçtiği kadar ayrıntılı ve direkt Hz. Ali'nin imâmeti ve velâyeti eksenli geçmese de Sünnî hadis kitaplarında da geçmektedir.¹²⁷

Yine Hz. Ali'nin imâmeti hakkında en değerli ve önemli rivayetlerden biri de "Kırtas Hadise'sidir." İslam tarihinde "Kırtas Hadisesi" olarak bilinen bu olayda Hz. Peygamber'in hastalandığı ve etrafında bulunan ashabından kendisinden sonra sapmayacaklarını beyan eden bir yazı yazmak istemesi anlatılmaktadır. Bu yazma işine Hz. Ömer ve bazıları karşı çıkarken bazıları da Hz. Peygamber'in yazmak istediğini yazmasını istemişlerdir. Neticede iki grup arasındaki tartışma büyüyünce Hz. Peygamber herkesin dağılmasını istemiştir. Şîa bu olayda Hz. Ömer'i suçlamaktadır. Çünkü Şîa'ya göre burada Hz. Peygamber aslında İmam olarak Hz. Ali'yi tayin edecekti.¹²⁸ Söz konusu rivayetin Sünnîlerce itibar edilen hadis kitaplarında da geçtiği görülmektedir.¹²⁹

Şüphesiz ki Şîa'nın destanlaştırarak asırlardır olağanüstü anlatımlarla günümüze kadar naklettiği rivayetlerin başında "Kerbela Hadise'si" gelir dense abartı olamayacağı kanaatindeyiz. Fakat bunun aksine konuyla ilgili olarak Şîa'nın itibar ettiği hadis eserlerinde İbn Abbâs kanalıyla gelen çok fazla rivayet mevcut değildir. Bu rivayetlerden birinde Hz. Hüseyin'in şehit edilmesi anlatılıyor. Hz. Hüseyin'in şehit edilmesinden sonra Abdullah b. Zübeyr, İbn Abbâs'a gelerek onu biat etmeye davet ediyor. Fakat İbn Abbâs biat etmediği gibi Yezîd'i suçluyor.¹³⁰

Sonuç

İbn Abbâs'a dayandırılan hadislerin/rivayetlerin sistematik bir şekilde Şîa'nın eserlerine alındığı açıkça görülmektedir. Çünkü Şîa'nın hadis eserlerine bakıldığında genel olarak etkisi günümüze kadar gelen bir takım tartışmalı konuların hemen her birinde İbn Abbâs'a isnat edilen bir rivayet/hadis bulmak mümkündür. İbn Abbâs'ın imâmet konusunda Hz. Ali ve oğullarını desteklemesi, onlara akraba olması bu durumun temel sebeplerinden biridir denilse yanlış olmaz. Tek sebep bu olmamakla birlikte söz konusu durum doğal olarak Şîa'yı İbn Abbâs nakillerine yöneltmiş olabilir. Fakat İbn Abbâs'ın naklettiği hadisler ve rivayetlerin Şîa hadis eserlerinde özellikle *Kütüb-i Erbaa* kapsamındaki kitaplardan çok *Bihâru'l-envâr* gibi eserlerde geçmesi düşündürücüdür. Tarihi süreçte önemli olaylarla ilgili olarak İbn Abbâs'a dayandırılan birtakım rivayetlerin Şîa hadis eserleriyle birlikte Sünnî kesim tarafından itibar edilen güvenilir hadis

¹²⁵ Adem Varıcı, "İslam Tarihinde Bir Dönüm Noktası-Ğadir-I Hum Olayı Ve Hz. Ali'nin Velayeti Konusunda Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme", *İslam Medeniyeti Dergisi* 6/46 (Aralık 2020), 52.

¹²⁶ el-Meclisî, *Bihâru'l-envâr*, 21/398.

¹²⁷ bk. Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2/262, 269, 434; Tirmizî, "Menâkıb", 66 (No. 3713)

¹²⁸ el-Meclisî, *Bihâru'l-envâr*, 22/474; Muhammed b. el-Hasen b. Ali el-Hürri el-Âmilî el-Meşgarî, *Tafsîlü vesâ'ilî's-Şîa ilâ tahsîli mesâ'ilî's-şerîa* (İran: Müessestü Âli'l- Beyt li İhyâ't-Türâs, 1409), Mukaddime, 106.

¹²⁹ bk. Buhârî, "Meğâzî", 78 (No. 4169); "Merdâ", 17 (No. 5345); Müslim, "Vasiyye", 22; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 5/135, 222.

¹³⁰ el-Meclisî, *Bihâru'l-envâr*, 45/323.

kaynaklarında da görmek mümkündür. Fakat bunun tersine özellikle diğer halifeleri ve sahâbe-den önemli şahsiyetleri hedef alan rivâyetler Sünnî kesimin itibar ettiği hadis eserlerinde bulunmamakta ya da Şîa hadis eserlerinde anlatıldığı gibi daimî bir sahâbe ayrımcılığı niteliğine büründürülmemektedir. Buna ilaveten her iki grubun güvenilir hadis eserlerinde yer alan bazı rivayetlerde Şîa taraftarlarının sonraki yüz yıllarda tahrif yaptığı anlaşılmaktadır. İbn Abbâs'a dayandırılıp da Sünnî ve Şîa'nın itibar ettiği güvenilir hadis kaynaklarında yer alan hadis ve rivayetler sayı bakımından mukayese edildiğinde Şîa'nın itibar ettiği hadis kaynaklarında geçenlerin çok daha fazla olduğu açıkça görülecektir. Fakat esasında bu sayı tartışmalı konular göz önünde bulundurulduğunda yine de azdır. Bu azlığın sebeplerinde biri Şîa'nın hadis ve rivayet nakillerinde kimi zaman senede dahi ihtiyaç duymayarak kısmî olarak sahâbîler ve de kendilerince otorite kabul ettikleri imamları esas almaları olabilir.

Burada ele alınan mesele elbette ki sadece bu rivâyetler ve konu başlıklarıyla sınırlı değildir. Bundan dolayı her iki kesimce önem verilen diğer hadis eserlerine de bakılarak İbn Abbâs'a dayandırılan hadis ve rivayetler ile içerisinde onun da yer aldığı önemli olayların mukayeseli olarak tetkik edilmesi konu hakkında kapalı olan bazı kısımları ortaya çıkaracaktır. Buna ilaveten etkisi günümüze kadar gelen bazı büyük olaylar hakkında İbn Abbâs'a dayandırılan rivayetler bütün varyantlarıyla ortaya konarak senet ve metin tenkidinden geçirilmelidir. Böylece özellikle siyasî ve mezhep çekişmelerinde İbn Abbâs'a dayandırılarak esas alınan hadis ve rivayetlerin sıhhat dereceleri doğru olarak anlaşılabilir.

Kaynakça

- Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî. *el-Müsned*. b.y.: Müessesü't-Risâle, 1. Basım, 1421/2001.
- Aycan, İrfan - Söylemez, M. Mahfuz. *İdeolojik Tarih Okumaları*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2002.
- Azimli, Mehmet. "Hz. Peygamber'in Hastalığından Kuran'ın Cemine Kadar Meydana Gelen Bazı Olaylar Üzerine Mülâhazalar". *Şarkiyat* 1 (Nisan 2009), 67-80.
- Belâzürî, Ahmed b. Yahyâ b. Câbir. *Ensâbu'l-Eşrâf*. Mısır: Dâru'l-Meârif, Dâru'l-Fikr, Beyrut: 1417/1996.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm. *el-Câmiu's-sahîh*. Dimeşk: Dâru İbn Kesîr-Dâru'l-Yemâme, 5. Basım, 1414/1993.
- Çap, Sabri. "Resûlullah'in Terkisine Bindirdiği Sahâbîler Ve Aralarında Geçen Diyaloglarla İlgili Rivayetlerin Değerlendirilmesi". *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 10 (Kasım 2017), 97-123.
- Ebû Nuaym el-İsbehâni. *Ma'rifü's-Sahâbe*. Riyâd: Dâru'l-Vatan, 1. Basım, 1414/1998.
- Fesevî, Ebû Yûsuf Ya'kub b. Süfyân b. Cüvvân (Cüvân). *el-Ma'rife ve' t- târîh (Târîh)*. Beyrût: Müessesetü'r-Risâle, 2. Basım, 1401/1981.
- Fığlalı, Ethem Ruhi. "Abdullah b. Ca'fer b. Ebû Tâlib". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 1/89. İstanbul: TDV Yayınları, 1998.
- Hâkim en-Neysâbûrî, Ebû Abdullah Muhammed b. Abdullah. *el-Müstedrek ale's-Sahîhayn*. Beyrut:

- Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1411/1990.
- Herevî, Ebü'l-Hasen Nûrüddîn Alî b. Sultân Muhammed el-Kârî. *Mirkâtü'l-mefâtîh şerhu Mişkâtî'l-mesâbih*. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1422/2002.
- Hillî, Cemâluddîn Ebû Mansûr el-Hasan b. Yûsuf b. Ali b. Muhammed b. Mutahhar. *Hülâsatü'l-akvâl fî ma'rifeti'r-ricâl*. Irâk: Merkezü Tûrâsi'l-Hillî, 1440/2018.
- Hürr el-Âmilî, Muhammed b. el-Hasen b. Alî. *Tafsîlü vesâ'ili's-Şîa ilâ tahsîli mesâili's-şerîa*. İran: Müessesetü Âli'l- Beyt li İhyâi't-Türâs, 1409.
- İbn Abdirrabbih, Ebû Ömer Şihâbüddîn Ahmed b. Muhammed. *Ikdu'l-Ferîd*. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1. Basım, 1404.
- İbn Abdülberr, Ebû Ömer Yûsuf b. Abdillâh Muhammed en-Nemerî el-Kurtubî. *el-İstîâb fî Ma'rifeti'l-Ashâb*. Beyrut: Dâru'l-Cîl, 1. Basım, 1412.
- İbn Dâvud, Takıyyuddîn Ebû Muhammed el-Hasan b. Ali b. Dâvûd. *Kitâbü'r-Ricâl*. Tahran: 1383.
- İbn Hacer, Ebu'l-Fadl Ahmed b. Ali b. Muhammed el-Askalanî. *el-İsâbe fî Temyîzi's-Sahâbe*. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1. Basım, 1415.
- İbn İshâk, Muhammed b. Yesâr. *Kitâbü'l-Meğazî (Sîretü İbn İshâk)*. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1. Basım, 1398/1978.
- İbn Kesîr, Ebu'l-Fidâ İsmâil b. Ömer b. Kesîr el-Kureşî. *el-Bidâye ve'n-Nihâye*. Beyrut: Dâru İhyâi't- Tûrâsi'l-Arabî, 1. Basım, 1408/1988.
- İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd Mâce. el-Kazvînî. *es-Sünen*. b.y.: Dâru's-Risâleti'l-Âlemiyye, 1. Basım, 1430/2009.
- İbn Sa'd, Ebû Abdillâh Muhammed. *et-Tabakâtu'l-Kübrâ*. Beyrut: Dâru Sâdır, 1. Basım, 1968.
- İbnu'l-Esîr, Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed. *el-Kâmil fî't-Târîh*. Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, 1. Basım, 1417/1997.
- İbnu'l-Esîr, Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed. *Üsdü'l-ğâbe fî ma'rifeti's-sahâbe*. b.y.: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1. Basım, 1405/1994.
- İbnu'l-Verdî, Ebû Hafs Zeynüddîn Ömer b. el-Muzaffer b. Ömer el-Bekr. *Târîhu İbni'l-Verdî*. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1. Basım, 1417/1996.
- Karahan, Abdullah. "Şîa'nin Dört Muteber İcâl Kitabı". Marife 8/3 (2008), 309-329.
- Keşşî, Ebû Amr Muhammed b. Ömer b. Abdilazîz. *Ricâlü'l-Keşşî*. Kербela: Müessesetü'l-A'lamî, ts.
- Kutluay, İbrahim. "Küleynî'nin El-Kâfî Adlı Eserinde Hz. Ali'yle İlgili Bazı Rivayetlerin Tenkit Ve Değerlendirilmesi". *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 13/26 (Aralık 2015.)
- Kummî, Ebû Ca 'fer Muhammed b. Alî b. el-Hüseyn b. Mûsâ b. Bâbeveyh. *Men lâ yahduruhü'l-fakîh*. Beyrût: Müessesetü'l-A'lamî, 1406/1986.
- Kuzudişli, Bekir. *Şîa ve Hadis*. İstanbul: Klasik Yayınları, 2017.
- Meclisî, Muhammed Bâkır. *Bihâru'l-envâr*. Beyrût: Dâru İhyâi Tûrâsi'l-Arabî, 1403/1983.
- Muhammed Hamidullah. *İslâm Peygamberi*. çev. Salih Tuğ, İstanbul: İrfan Yay., 1991.

- Müslim, Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî. *Sahîh*. Beyrut: Dâru Tûrâsî'l-Arabî, 1955.
- Necâşî, Ebü'l-Hüseyn (Ebü'l-Abbâs) Ahmed b. Alî b. Ahmed b. Abbâs. *Ricâlü'n-Necâşî*. Kum: Müessesetü'n-Neşri'l-İslâmî, 1407.
- Öz, Mustafa. "Şîa". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 39/11-114. İstanbul: TDV Yayınları, 2010.
- Safedî, Selâhuddîn Halîl b. Aybek. *el-Vâfî bi'l-Vefeyât*. Beyrût: Daru'l-İhyai Tûrâsî'l-Arabî, 1420/2000.
- Sibt İbnü'l-Cevzî, Ebü'l-Muzaffer Şemsüddîn Yûsuf b. Kızıoğlu et-Türkî el-Avnî el-Bağdâdî. *Mir'âtü'z-Zamân fî Tevârîhi'l-A'yân*. Dîmeşk: Dâru'r-Risâleti'l-Âlemiyye, 1. Basım, 1434/2013.
- Taberî, Ebü Ca'fer Muhammed b. Cerîr. *Târîhu'l-Ümem ve'l-Mülûk (Târîhu't-Taberî)*. Beyrut: Dâru't-Türâs, 2. Basım, 1387.
- Taberânî, Ebü'l-Kâsım Müsnidü'd-dünyâ Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb. *el-Mu'cemu'l-kebîr*. Kâhire: Mektebetü İbn Teymiyye, 2. Basım, 1415/1994.
- Tirmizî, Ebü İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre (Yezîd). *el-Câmiu's-sahîh*. Mısır: Mektebetü Mustafa el-Bâbî el-Halebî, 1395/1975.
- Topgül, Muhammed Enes. *Hadis Râvilerinde Şîlik Eğilimi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisan Tezi, 2010.
- Topgül, Muhammed Enes. "Sünnî-Şîî İkilemine Farklı Bir Bakış: Yeniden İnşa Edilen Hadis Bağlamları". *İslam Araştırmaları Dergisi* 41 (Ocak 2019), 45-83.
- Tûsî, Ebü Cafer Muhammed b. el-Hasen b. Alî. *el-Fihrist*. İran: y.y., 1435.
- Tûsî, Ebü Cafer Muhammed b. el-Hasen b. Alî. *Ricâl*. Kum: Müessesetün-Neşri'l-İslâmî, 1373.
- Uğur, Mücteba. *Ansiklopedik Hadis Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Diyanet Vakfı Yayınları, 1996.
- Varıcı, Adem. "İslam Tarihinde Bir Dönüm Noktası-Ğadir-i Hum Olayı Ve Hz. Ali'nin Velayeti Konusunda Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme". *İslam Medeniyeti Dergisi* 6/46 Aralık (2020), 51-67.
- Yâkût el-Hamevî, Şihâbüddîn Ebü Abdillâh Yâkût b. Abdillâh er-Rûmî. *Mu'cemu'l-Buldân*. Beyrut: Dâru Sâdır, 2. Basım, 1995.
- Yavuz, Yusuf Şevki. "Ehl-i Sünnet". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 10/525-530. Ankara: TDV Yayınları, 1994.
- Yazıcı, Mehmet Nuri. *Gadîr-İ Hum Rivayetlerinin Hadis İlmi Açısından Değerlendirilmesi*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 2010.
- Yıldız, Hakkı Dursun. "Abdullah b. Zübeyr b. Avvâm". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 1/145-146. İstanbul: TDV Yayınları, 1998.
- Yılmaz, Orhan. "Hz. Muâviye'yi Öven ve Yeren Bazı Hadislerin Tahlili Ve Tenkidi". *Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 18/18 (Aralık 2020), 91-117.
- Yılmaz, Orhan. "Tathir Ayeti ve Rivayetler Bağlamında Ehl-i Beyt Kavramının Kapsamı".

Gümüşhane İlahiyat Fakültesi Dergisi 2/4 (Temmuz 2013), 65-74.

Zehebî, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân. *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*. Kahire: Dâru'l-Hadîs, 1427/2006.

Zehebî, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân. *Târîhu'l-İslâm ve Vefeyâtü'l-Meşâhiri ve'l-A'lâm*. b.y.: Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, 1. Basım, 2003.

Summary

Correctly understanding the views and thoughts of the sects and schools that emerged in different periods of time from the formation of the Islamic society until now is possible by examining with an objective understanding all the factors that make up the structure of the society in question. One of the most important issues here is to objectively scan the literature of two different views, namely the Sunni and Shia bloc, which is the subject of our research. Because in the historical process, different groups have used their policies to maintain their existence by slandering the opposing group, keeping their followers alive, going back to their origins, etc.

Although sometimes the same text was transmitted by more than one narrator, any narrator on whom the text was based was preferred over others due to their different characteristics. It is seen that this choice is based mostly on the distinctive features and identity of the narrator in question. Ibn Abbas, who constitutes the subject of our research, is one of these narrators. In this regard, the main theme of the research consists of the events that took place around Ibn Abbas and his family during the formation of the Sunni and Shia bloc and the narrations based on him. The fact that Ibn Abbas was a mukhirun (narrator of many hadiths) and the narrations he narrated and his views were respected by many different and opposing schools of thought and his closeness to the led us conduct such a research. Accordingly, one of the main purposes of this research is to associate the features acquired by Ibn Abbas in the Sunni and Shia Islamic traditions with hadith narration. The examples discussed in the study primarily consist of narrations that have been the subject of debate between Sunnis and Shias. While the equivalent of a narration in a hadith book of Sunni origin, in which Ibn Abbas and his family are included in the narration or plot, was discussed in hadith books of origin, the equivalent of a narration in a hadith book of origin was also sought in a hadith book of Sunni origin. In both blocks, the literature review was carried out on a certain century and genre. The narration screening in question was carried out on the basis of reliable sources as well as sources containing weak and fabricated narrations. After all, in the discussions about Ali's presidency, it was seen that there were more narrations originating from Ibn Abbas in the hadith books respected by than in the hadith sources respected by Ahl al-Sunnah. Of course, in this determination, the hadith sources that are respected by both groups were discussed under certain headings. In order to better understand the subject, it is necessary to review the fabricated hadith literature and also to criticize the hadiths discussed.